

20 yıldan beri "gözde fayans"

Çanakkale Seramik
Fabrikalarının tecrübesi ve tekniği
fayanslarına üstün kaliteyi...
Fayanslarının renkleri, desenleri,
istikrarlı fiyatı da yapılarınıza
benzersiz güzelliği,
uygun maliyeti
getirir.

KS
Çanakkale Seramik
desenli fayansları

Tersane Cad., Hediye Sok., Seramik Han, Kandıra-İzmit/Tel: 43 03 35

(Folklor: 63)

(Basın A — 20079/60057-64)

İLLER BANKASI

2276'sı Teknik olmak üzere 3809 elemanı ve 2 milyar liralık mali gücü ile 11 Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerin

HARİTA
İMAR PLÂNI
İÇME SUYU
KANALİZASYON
ELEKTRİK

TURİSTİK TESİSLER
SOSYAL TESİSLER
GIDA SANAYİİ
TİCARİ TESİSLER
İDARE BİNALARI

ve çeşitli hizmetlerini gerçekleştirir ve ortak idarelere kredi sağlar. Yurt gerçeklerine uyarak ihtiyaçları tam olarak karşılayan kalkınmaya 26 milyar liralık katkıda bulunan bu Banka, ilgilenenlerin hayranlık duyduğu bir kuruluştur.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1979

İÇİNDEKİLER: **.....**

Bilmecelerde Soru Kayması	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Vezirköprü'de Bir Çocuk Oyunu: Pırlangıç	Hayrettin İVGİN
Kerkük Bilmeceleri (Tapmacaları)	Çoban BEŞİRLİ
Halk Musikimize Gönül Veren Şeref Canku'yu Yitirdik	Kumru CANKU
Diyarbakır Folklorunda Güvercin — 1 —	Şevket BEYSANOĞLU
Konya'da Şeker Hastalığı Sağaltma İlaçları	Selçuk ES
Liselerarası 9. Halk Oyunları Yarışması	Gürsel HİNÇER
Aras Boyu Ozanlarından: İrfani - Hoca	Nizamettin ONK
Konya Folkloru Yazıları Bibliyografyası — 2 —	Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
Geleneksel Yunus Emre Şenlikleri	İ. Ünver NASRATTINOĞLU
Ders Veren Türk Masalları «FABL'LAR» — 5 —	Hasan Lâtif SARIYÜCE

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 359

LİRA : 10

129
İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

DERGİMİZİN BAYİLERİ

İSTANBUL'DA

1 — Elif Kitabevi, Sahafiar, No. 4, Beyazıt

2 — Çantay Kitap ve Kirtasiyeevi, Koska, Belediye dükânları, Beyazıt

3 — Enderun Kitabevi, Beyazsaray, Zemin Kat, No. 46, Beyazıt

4 — ABC Kitabevi, Tünel Meydanı, No. 1, Tünel - Beyoğlu.

5 — Nihal Kitabevi, Sahafiar, No. 3, Beyazıt.

ANKARA'DA :

1 — Turhan Kitabevi, Kocabeyoğlu Pasajı No. 64 - 68, Yenışehir.

2 — Bilgi Kitabevi, Sakarya Caddesi No. 8, Yenışehir.

3 — Hat Kitabevi, Soysal Pasajı, II. Çarşı katı, No. 6, Yenışehir.

4 — Dergâh Kitabevi, Zafer Çarşısı, No. 30, Yenışehir.

(Folklor : 65)

5 Temmuz 1979

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 359

HAZİRAN 1979

YIL : 30 — CILTI : 18

BİLMECELERDE SORU KAYMASI

Yazan : Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU

Öğrencilerimizin yıllardan beri hazırlayıp getirdikleri «bitirme tezleri», halk edebiyatı, folklor, etnoloji, etnografiya bahisleri için birer bulunmaz hazinedirler. Bunlarda yer alan malzemeler, mahallinde, oranın insanları tarafından derlenmiştir. Dolayısıyla derleme sırasında hiç bir güçlkle karşılaşmamış, rahat çalışma imkânı bulunmuştur. Aşağıda bu tezlerden bazılarında yer alan ay, yıldız ve güneş ile ilgili bilmecelelere yer verilmiştir. Bu küçük değerlendirme yapılırken şu amaçlar güdülmüştür:

1. Az da olsa bir miktar malzemeyi gün ışığına çıkarmak,
2. Öğrencilerimizi derlemeye teşvik etmek,
3. Bir konu ile ilgili bilmecelelerde görülen farklılıkları tesbit etmek,
4. Değişik konuları işleyen bilmecelelerde görülen paralellikleri tesbit etmek.

Tezlerde yer alan malzemenin hepsini neşretmek imkânsızdır. Ancak, bunlardan parçalar neşretmek suretiyle kültürümüze küçük bir hizmette bulunmayı vazife telâkki etmekteyiz. Böylece belki üç-beş kişinin istifade edebileceği bu malzemeleri dergimiz vasıtasıyla binlerce kişinin dikkatlerine sunmuş olacağız.

Talebelerimiz, derledikleri malzemenin neşredildiğini görmekte her halde siveceklerdir. Kendilerinin ve tezlerinin adlarının yer alması onları memnun edeceği gibi, gelecekteki talebelerimizi de teşvik edecektir. Böylece bu nesir-

ler eski, yeni ve müstakbel talebelerimiz için onore edici bir rol oynayacaktır.

Bir konu ile ilgili bilmecelelerin alt alta getirilmesi, aralarında görülen yapı benzerliklerini kolayca tesbit etmemize yardım edecektir. Bu arada görülecek farklılıkların bölge ile ilgili olup olmadığı da anlaşılacaktır.

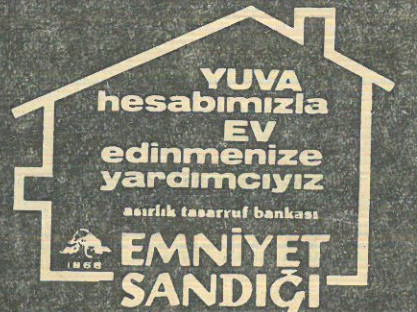
Değişik konularla ilgili bilmecelelerde görülen yapı paralelligi ise söyleyenlerin hafızaları ile yakından ilgilidir. Aynı veya benzer soruların değişik cevaplara sahip olmasını elbette tabii karşılayacağız. Ancak buradaki cevapların taşıdıkları hususiyetler bakımından birbirine yakın olması gerekir. Aralarında hiç bir bağın bulunmadığı iki şeyi benzer bir soru ile bilmece haline getirmek doğru değildir. Bunun güzel bir örneği bu yazımın sonunda görülecektir.

İstifade edilen tezler evvelce bir bibliyografyada künyeleriyle birlikte yer almışlardır (1). Bu tezlerin bazılarında bilmece olmadığı gibi, bazılarında da bizi ilgilendiren bilmecelelere rastlanılamamıştır. Bulut, şimşek, yıldırım, kar, yağmur, dolu gibi gök ile ilgili bilmeceleleri ise konuyu fazla dağıtmamak için buraya dahil etmiyoruz.

Ay ile ilgili bilmecelelerin ilk altısında ay, fetir, kete, çörek gibi yiyeceklerle, tas, sini gibi yiyeceklerle ilgili mutfak eşyalarına, tandır gibi, yukarıda adı sayılan yiyeceklerin pişirildiği yerlere benzetilmektedir. Fetir, kete ve çöreğin yapıları, tasın ağız ile sininin umumî görünüşü ve son olarak da tandırın görünüşü...

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

120

rünüşü daima dolunaya benzemektedir. Bu benzerliklerden istifade edilerek aynı konuyu işleyen bilmeceler farklı ve değişik şekillerde sorulmaktadırlar.

Güneş ile ilgili bilmecelerin biri de (25), bu grup bilmecelerin aynıdır. Onda da güneş, ay'da olduğu gibi bir tasa benzetilmektedir. Bu benzerliğin sebebi, her ikisinin de yer yüzünden yuvarlak olarak görülmeleridir.

Ay ile ilgili diğer üç bilmecede de (9, 10, 11) ay, aynı benzetme unsurlarıyla, fakat değişik bir yapı ile karşımıza çıkmaktadır: tencere ve tepsisi. O halde, ay, bu yapıya sahip bilmecelerde daima yiyeceklerle ilgili hususlarla bir arada düşünülmüş olmaktadır. Bunun sebepleri üzerinde mutlaka durulmalıdır. Bolluk ve bereketi, ayın muhtelif durumlarıyla izah eden eski inanışın, bu benzetmelerde rolünün olup olmadığı düşünülmelidir.

Yıldızlarla ilgili bilmecelerde, yıldızların bütün dünyadan görülmeleri açık olarak tesbit edilmiştir (12, 13). Onların gündüz vakti görünmemeleri de dikkatten kaçmayan hususiyetlerindedir (15, 16). Bu durumun daha değişik bir ifade ile ortaya konulduğu bilmecelerde, yıldızların kaybolmaları kaçma ile değil, gizlenme ile ifade edilmektedir (17, 18).

Yıldızlarla ilgili olarak tesbit edilen 4 bilmecede (19, 20, 21, 22) başka bilmecelerin açık izlerini görmekteyiz. Cevabı «diş, dişler» olarak bilinen şu bilmecenin asli unsurları, hemen hemen tamamıyla yıldızlara mal edilmiştir.

Biz bizidik biz idik (5, 8, 113)

Biz biz idik (4, 6, 11).

Biz biz bizidik (3, 7, 14)

Otuz iki kız idik (hepsi)

Ezildik büzüldük (3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 14)

Ezildik üzüldük (8)

Bir duvara dizildik (4, 7, 13).

Bir duvara düzüldük (10)

İki duvara dizildik (3, 5, 6, 8, 14)

İki duvara düzüldük (11).

Bu bilmecelerin ilk mısraı, ay ile ilgili bilmecelerin dördünün ilk mısralarıyla aynıdır (19, 20, 21, 22). İnsan dişlerinin sayısı olan 32, bu bilmecelerin ikisinde yer almaktadır (20, 22). Bir bilmecede geçen «yüz bin iki» sayısı «otuz iki» sayısını hatırlatmaktadır. Buradan hareketle, diş ile ilgili bilmecelerin küçük bazı değişikliklerle yıldızlar için söylenebildiğini tesbit edebiliriz.

Yıldızlarla ilgili bazı bilmecelerle (12, 13) güneş ile ilgili bir bilmecenin (27) benzerlikleri de dikkatten kaçmamaktadır. Burada mutlaka bir karıştırma söz konusudur. Bu bilmecelerdeki 'ki hükümden ilki güneş için uygun düşmemektedir; bu ancak, yıldızlar için verilebilecek bir hükümdür.

Birkaç bilmece üzerinde tesbit ettiğimiz bu soru karışmalarını yeni bir terimle adlandırabiliriz: **Soru kayması**. Gerçekten de bilmecelerin iki ana unsurundan (soru-cevap) ilkinin teşkil eden sorunun bir başka bilmeceye ait soru gibi karşımıza çıkarılması, ancak bir **kayma** ile ifade edilebilir. Masallarda görülen **motif kaymasının** yanında bilmecelerde görülen bir **soru kayması**ndan her zaman bahsetmek mümkündür (2). **Soru kaymasının** başlıca sebebi, bilmeceyi soranların birden fazla bilmece ile ilgili soruyu karıştırmasıdır. Bazen de benzer konuları işleyen bilmecelerin benzer şekillerde sorulmaları bu **kaymada** rol oynamaktadır. Biz burada, sadece gök cisimlerini esas alarak bu kaymayı tesbit etmek istedik. Bütün bilmecelerimiz üzerinde yapılacak daha geniş çaplı bir araştırmada bu tür **kaymaların** örneklerine bol bol rastlanacağından eminiz.

KAYNAKLAR:

1. Aydın Gazel, Sivas Halk Edebiyatı Örnekleri, 1970, 117 s. (15-27).
2. Abdullah Adım, Tuzluca Folkloru. 1970, 143, s. (56-63).
3. Hayrettin Rayman, Yozgat Folkloru, 1970, 179 s. (104-107).
4. Süleyman Aydın, Kağızman Folkloru. 1970, 111 s. (52-60).
5. Ali Çelik, Tifnik (Altınbulak) Köyü Halk Edebiyatı. 1971, 224 s. (161-177).
6. Hayrettin Yalın, Çemişkezek'ten Derlenmiş Halk Edebiyatı Örnekleri. 1971, 91 s. (14-20).
7. Tarkan Öcal, Erzincan Folklorundan Örnekler. 1971, 209 s. (147-170).
8. Edip Timuçin, Bayburt Folklorundan Örnekler. 1971, 125 s. (43-55).
9. Muammer Erkiç, Söğütözü Köyü Folkloru. 1972, 212 s. (66).
10. Mücahit Küleri, Merdiven Köyü Folklor ve Etnografyası. 1972, 212 s. (134-145).
11. Gülsün Saroğlu, Alaca Köyü Folkloru. 1972, 213 s. (117-126).

12. Ural Çetiner, Giresun Folklor ve Halk Edebiyatı Örnekleri. 1972, 226 s. (111-121).

13. Pakize Erciş, Dadaş (Kân) Köyü Halk Edebiyatı Örnekleri. 1972, 516 s. (sayfalar numarasız, ikinci bölüm).

14. Hüseyin Sönmez, Mecidiye Köyü Folkloru. 1972, 197 s. (64-72).

(Parantez içindeki sayılar bilmecelerin tezlerdeki sayfalarını göstermektedir).

METİNLER:

Metin sonlarındaki sayılar bilmecenin alındığı tezin numarasıdır.

A — AY İLE İLGİLİ BİLMECELER:

1. Dam üstünde kalaylı tas (5).
2. Dam üstünde yeni kalaylanmış sini (7).
3. Dam üstünde yağlı fetir (2).
4. Ev üstünde yarım tandır (12).
5. Yol üstünde yarım kete.
6. Yük üstünde yarım çörek (5).
7. On beşinde ihtiyar, otuzunda civandır (11).
8. Ben giderim o gider, Üstümde gölge eder (4).
9. Gökte açık pencere, Galaylı bir tencere (5, 7, 8).
10. Gökte açık pencere Kapalı bir tencere (6).
11. Gökte duran tepsidir, Kan topuna benzer, Bilim neyin neslidir (4).

B — YILDIZ İLE İLGİLİ BİLMECELER

12. Bir tabak şeker, Dünyayı eker (5).
13. Bir mendil şeker, Dünyayı eker (14).
14. Gece atarım,/Gündüz toplarım (1).
15. Ay var iken açarlar,/Güneş vuranda kaçarlar (7).
16. Ay varken açarlar,/Güneş varken kaçarlar (14).
17. Akşam ektik nohudu, Sabah kalktım yohudu (7).
18. Akşam ektim nohudu, Sabahtan kalktım yoh oldu (9).
19. Biz bizidik bizidik, Gece oldu dizildik, Sabah oldu süzüldük (8).
20. Biz bizidik bizidik, Otuz iki kız idik,

Gece oldu dizildik, Sabah oldu silindik (5).

21. Biz biz idik biz idik, Yüz bin iki kız idik, Akşam oldu süzüldük, Sabah oldu düzüldük (13).
22. Biz biz bizidik, Otuz iki milyon kız idik, Sabah olanda kaybolur, Akşam olanda çıkarız (7).

C — GÜNEŞ İLE İLGİLİ BİLMECELER

23. Çıt demeden çalıya geçer (12).
24. Çıt demeden çalıya düştü (1).
25. Yük üstünde altın tas (8).
26. Sildim, süpürdüm; guduz geldi, oturdu (10).
27. Bir avuç şeker, Dünyayı eker (13).
28. Bir belece miyana, Atdım dağlar boyana (2).
29. At üstünde seslenmez, Suyu düşer paslanmaz (13).
30. Göğde durur paslanmaz, Suyu düşer ıslanmaz (4).
31. Gitti gelmez, geldi gitmez (7).
32. Bacadan yumak düştü, Nenemin akli geçti (1).
33. Ocak başına yağ dökülmüş, süpürdüm süpürdüm, çıkmadı (7).

Ç — KARIŞIK BİLMECELER

- a) Ay ve yıldızlarla ilgili bilmeceler
34. Bir sürü aşıkım var, içinde bir tane eneğim var (13).
35. Minare minare, Dibi gale, Yüz bin çiçek Bir lâle (13).
36. Min min minare, Ortası nare, Bin bir çiçek, Bir de lâle (3).
- b) Ay ve güneşle ilgili bilmeceler
37. Bir tabakta iki tavuk, Biri sıcak, biri soğuk (7).
38. Bir tepside iki balık, Biri sıcak, biri soğuk (10).
- c) Gök ve yıldızlar ile ilgili bilmeceler
39. Değirmen tepe,

VEZİRKÖPRÜ'DE BİR ÇOCUK OYUNU : PITLANGIÇ

Yazan : Hayrettin İVGİN

Veziirköprü'de çitlenbike «çitmuğ» adı verilmektedir. Bilindiği gibi leblebi büyüklüğünde kahverengi meyvası olan bu ağaç, ılıman iklimlerde yetişir. Yeşilken buruk bir tadı olan çitmuğun olgunlaşınca güzel bir tadı ve büyükçe bir çekirdeği olur.

Veziirköprü'de eskiden bolca bulunan çitmuğ, bir çocuk oyununu da ortaya çıkarmıştır. Bu oyunun adı «pıtlangıç»tır. Bu sözcük, sanırım «pıt» sesinden türetilmiştir.

Kasabada kenevir çok bol yetiştirilmektedir. Yerel deyimle buna «kendir» denmektedir. Kendir, 2-3 metre boya erişince tarladan sökülür ve «ıslak» a yatırılır. 2-3 ay ıslakta kaldıktan sonra güneş altında kurutulur. Kurutulan kendirler, evlerde, kadınlar ve çocuklar tarafından solumulur. İşte, «Urgan» ve «Kırnap» dediğimiz ipler bu soyulan liflerden yapılır. Soyulan kendirin geriye kalan beyaz sopsasına «kelek» adı verilmektedir. Kelek, dayanıksız hafif ve içi boş bir

sopadır. Halk, bunu kışın sobasını tutuşturmakta ya da bahçede saçın altında yakarak saç ekmeği yapımında kullanır.

Keleğin içi, bir leblebi sığacak kadar boştur. İşte pıtlangıç oyununa bunun için elverişlidir. Kelek, yaklaşık 30-35 cm. uzunluğunda kesilir. Çocuklar çitmuğu ceplerine doldurur. Karşı karşıya geçirerek savaş yapılır. Çitmuğun bir tanesi ağıza alınır. Keleğin de bir ucu ağıza getirilir. Dil ile keleğin ucu arasındaki çitmuğa kuvvetlice üfürülür. Çitmuğ, hızla keleğin öbür ucundan çıkar ve karşıdaki çocuğa hızla çarpar. Çıkarken, «Pıtl.» diye bir ses çıkarır.

İşte bu oyuna «pıtlangıç» adı verilir. Bu oyun tehlikesizdir. Çitmuğ karşıdaki çocuğu acıtmaz ve yaralamaz.

Oyun, iki ve daha fazla çocuklarla oynanır. Çitmuğlar mermi, kelekler ise silâhtir.

Kasabamızda, çitmuğların olgunlaştığı zamanlar çocuklar, mahalle aralarında bu oyunu zevkle oynarlar.

yon Servisi. Erzurum, 1974. Bu kitabın, eksiklerini de veren tanıtması için bkz. Saim Sakaoğlu, «Bitirme Tezleri Bibliyografyası», *Türk Folklor Araştırmaları*, c. 16 (nr. 317), Aralık 1975, s. 7491-93.

(2) Saim Sakaoğlu, «Silifke Bölgesinde Anlatılan Bazı Masallarda Görülen Değişmeler ve Motif Kayması», I, *Çağrı* (Konya), yıl: 22, s. 240, Ocak 1978, s. 18-20; II, s. 241, Şubat 1978, s. 18-20.

Kelimeler:

Aşık kemiği: Topuk kemiği. (34).

Enek: Aşık kemiklerinin en makbulü, en büyüğü ve en güzeli (34).

Fetir: Ekşimemiş hamurdan yapılan, üzeri yağlanmış bir ekmek çeşidi. Daha ziyade evde ekmek kalmadığı zaman yapılır (3).

Kete: Ekşimiş veya ekşimemiş hamurdan yapılan bir çeşit çörek. Umumiyetle yuvarlak olarak yapılır (5).

KERKÜK BİLMECELERİ (TAPMACALARI)

Derleyen : Çoban BEŞİRLİ

Kerkük ve dolayında geceleri konu komşu toplandığında veya çocuklar kendi aralarında birbirlerine bilmece sorarlar. Bir bilmeceyi sormadan önce bilmeceyi soracak kişi «Tap nedi?» «Anlamı nedir» sorusunu ortaya atar ve hemen arkasından bilmeceyi söyler. Karşıdakiler de karışılığını biliyorlarsa söyler. Böylece bilmece - tapmaca sohbeti sürer, gider.

Tap nedi? Şekerden şirin
Baldan datlı
Ne elde tutulu
Ne bazanda satılı (Yuhu-Uyku).

Tap nedi? Tohumu kara
Şohumu beyaz
Elden sepili
Gözden biçili (Yazı).

Tap nedi? Aşı bişirdi
Aşı naşı bişirdi
Lelem bir aceb gördü
Ayah başı bişirdi (Buğday).

Tap nedi? Simnen bir kala gördüm
Hasr olunmuş anda ab
Çihsa zerrin topuyla
Feth eder anı afitab (Su).

Tap nedi? Boş babası var
Bir nenesi var
Ki başı var
Yetmiş ki dil bili (Kalem).

Tap nedi? Badamça badamıydan
Dört kurna adamıydan
Ne dili var ne ağzı
Seleşir adamıydan (Kitap ohumah).

Tap nedi? Devedabanı
Gezer obanı
Altı kıçı
Ki dabanı (Terazi).

Tap nedi? Hend oldu mend oldu
Şeker ezdim kand oldu
Segzen at segzen buhav
Bir kilige bend oldu (Kebin kâğıdı).

Tap nedi? Kurnada mimsiz
Ağacda gülsüz
Hayvanda dilsiz (İnne ateyna suresi,
incir ağacı, balığ).

Tap nedi? Kişi kişi

Allahın işi
Bir hokka et aldım
Ne erkekti ne dişi (Dombalan).

Tap nedi? Boynuzu var koç deği
Kanatı var kuş deği (Çevirke).
Tap nedi? Beyaz ilan ağzın açar
Kara ilan vurur geçer (Mekik)
Tap nedi? Yumrığımca yuvası
Yüzellidi balası (Nar).
Tap nedi? Gündüz ağa, gece hizmetkâr
(Yorgan).

Tap nedi? Taptığım tapı
Yıhılmaz hakkın yaptığı yapı
Kırh. sekiz bahçede on ki kapı
Eşiğin bekleyen ki kul nedi (İ-Yıl)

Tap nedi? Bir işli
Ohım yay kirişli
Altı güzlü on ayahlı
Bir dişli (Cutkar).

Tap nedi? Elim vurdum yapıya
Çıttım demir kapıya (Yer tahım).

Tap nedi? Bu suda
Lelen görmüş bu suda
Dördü göge çekildi
Üçü kaldı bu suda (Sığır).

Tap nedi? İlim ilim iğnesi
İlim hatın düğmesi
Her kim munu tapmaz
Odi yeddi ilin has tası (Biber).

Tap nedi? Kasilden gög
Köpekten zalim
Lökeden imşah
Şekerden şirin (Keber).

Tap nedi? Bir atım var minilmez
Birkilicim var ele alınmaz
Bir sarıgım var başa bağlanmaz
(Horiz, balığ, ilan)

Tap nedi? Ektim söğüt
Bitti nohut
Özü tut
Yaprağı armit (Kozaj)

Tap nedi? Dağda dileyman
Suda leyman
Yatar gevşer
Duzsuz bişer (İlan, balıh, keçi, süt)

Tap nedi? Barı var, külgesi yoh
(Dombalan)

(*) Beşir köyünden 50 yaşındaki Abbas Mehmet ile 55 yaşındaki Ekrem Ali Maragaoğlundan alınmıştır.

Dört yanı hüpe (3)

ç) Gökyüzü, ay, güneş ve yıldızlarla ilgili bilmece

40. Altın araba,
Gümüş teker,
Ayva şeker,
Lokum tüter (7).

d) Yalnız güneş'e yer veren karışık bilmece

41. Yer altında paslanmaz,
Suya düşer ıslanmaz
Etini kessem seslenmez (7).

42. Ol nedir ki yer altında paslanmaz,
Ol nedir ki suya düşer ıslanmaz,
Ol nedir ki etini kessem seslenmez (11).

43. Ol nedir ki yere düşer paslanmaz,
Ol nedir ki suya düşer ıslanmaz,
Ol nedir ki at üstünde seslenmez (4).

(Bu üç bilmece ortak olan cevaplar sırasıyla altın, güneş ve ölüdür).

Notlar:

(1) Bitirme Tezleri Bibliyografyası, c. I. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Dökümantas-

Derleyen :
Şeref CANKU
21.9.1948

Domanıç Türküsü
GİTME OĞLAN

Domanıç
Hisarköylü
Hasan Öztürk'den

2+2+2+3

Git-me oğ-la - - - - -

git-me se-ni dū-ğer-ler

vay i-ki-mi zin ö-lü-sü-re bir-den

ya-rar lar - - - - - saz - i-ki-mi-zi

bir me-za ra ka-yar lar - - - - -

He-le bak he-le bak şu ki-zin ba-ki

şı-na bak - - - - - saz - - - - - vay ge-lin ol - ma

dan be-ni ya ki şı-na bak

İkimizi bir odaya koysalar
Üstümüzden yaylı kilit vursalar
İkimize bir de nikâh kıysalar
Hele bak .....

137

HALK MUSİKİMİZE GÖNÜL VEREN

ŞEREF CANKU'YU YİTİRDİK

Yazan : Kumru CANKU

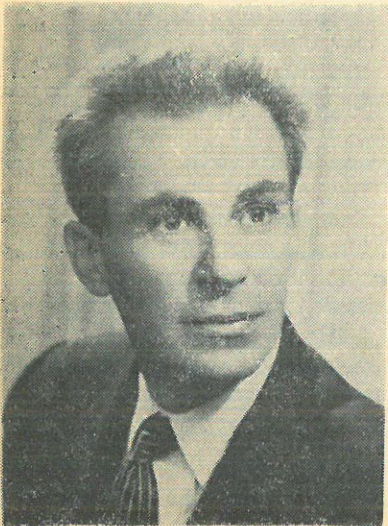
Altı ay süren damar rahatsızlığından kurtulmayarak 14 şubat günü sessiz-sedasız aramızdan ayrılan Şeref (asıl adıyla Mehmet Şerafettin) Canku, Rize'nin kuşatılması sırasında İstanbul'a göçüp Ayvansaray'a yerleşen, Rize'nin Kadioğulları'ndan Cemal Kaptan'la Giritlioğulları'ndan Selviye Hanım'ın yedinci ve en küçük çocuğudur. 1910 (1326) yılında İstanbul'da dünyaya geldi. I. Dünya Savaşı'nda babasının ve büyük ağabeyinin şehit düşmesi yetmezmiş gibi, öteki dört kardeşiyle annesini de yitirince çok küçük yaşta yetim kaldı. İki yıl akıraba yanında barındıktan sonra, aileden geriye kalan tek erkek kardeşiyle birlikte Bebek Darüleytam'ına alındı. Beşyüz şehit yetiminin sığındığı bu okulda ilk ve rüşdiye öğrenimini yaptı.

Tüm bireyleri yüzyıllar boyu gemici olan ailede, musikiyle bilinçli olarak uğraşan yoktu ama babası ve çevresinde «Şair Selviye Teyze» diye tanınan annesi doğaçlama maniler söylemekte çok ustaydılar. Onlardan Şeref Canku'ya kalan tek miras da bu şiir ve musiki yeteneği oldu. 8 yaşındayken sabah dualarında ilâhileri yönetmeye, yanısıra okul camisinde müezzinlik yapmaya başladı.

İlk kez 1923 yılında herhangi bir çalgı çalabilmek için dayanılmaz bir istek duydu. O sırada

Trabzon Muallim Mektebi'nde okumaktaydı. Bir mandolin bile bulmanın pek zor olduğu o günlerde, cetvel tahtasını mandolin niyetine kullanılarak birşeyler öğrenmeye çalıştığını gören öğretmenleri, bu heves ve azmine ödül olarak kendisine okul musiki salonunun anahtarını teslim ettiler. Böylece salondaki mandolin ve kemanlarla, Türkocağı'nın piyanosundan yararlanarak bir yıl süren sıkı bir çalışma sonucu, okulun Batı musikisi, Türkocağı'nın ve Necmi Ati saz topluluklarının Türk musikisi konserlerine katılmaya başladı. Olağanüstü geniş ve gür bir sesi, her türlü çalgıyı çabucak öğrenme kolaylığı çabucak öğrenme kolaylığı vardı. Girdiği saz topluluklarında gereksinmeye göre ud, cümbüş ya da keman çaldı ve solist olarak görev aldı. Ama gittiği yerlere çoğunlukla musikiyi de birlikte götürdüğünden çalmaktan çok takımlar kurmak ve onlar yetiştirip yönetmekle uğraştı. Ancak iki yıl okuduğu Trabzon Muallim Mektebi'nden ayrıldıktan sonra memuriyet hayatına atılarak Anadolu'nun bir ucunda her türlü olanağın yoksun, Türk Musikisi Dergisi'nin aracılığıyla ve birkaç musikisever dostun desteğiyle elde edebildiği kuram kitaplarından, fasıl defterleriyle yaprak notalardan yararlanarak kendi kendini yetiştirdi. Böylece edebiyat, tarih ve hukuk alanlarındaki geniş bilgisi nedeniyle çevresinde «ayaklı kütüphane» diye bilinen Canku, geleneksel Türk halk musikisi konusunda da derinleşerek gittiği her yerde gençliğe musiki sevgisini aşılamayacağı ve takımlar kurarak konserler vermeyi amaç edindi.

İlk beste denemelerine 1924'de okul şarkıları, rondolar, marşlar, beden eğitimi için küçük parçalar bağdamakla başladı. Daha sonra saz eserleri, şarkı, türkü, zeybek ve oyun havaları, hatta zamanın rumba, tango, fokstrot gibi moda dansları bile yaratı alanına girdi. Musiki hevesi kendisini beste denemelerine itinince, ister istemez güfte yazmaya da yöneldi. İlk iş olarak ilkokuldan beri yazmakta olduğu şiirlerini değerlendirek zengin bir dağar oluşturdu. Ama yüzü aşkın çocuk şarkılarını içeren defterini 1932'de Diyarbakır'da yitirince şiire de musikiye de bir süre küstü. Yine de zaman zaman dayanamayacağı karaladığı ve tamamlamadan bir köşeye attığı,

Şeref Canku (1910 - 1979)

DİYARBAKIR FOLKLORUNDA GÜVERCİN

— 1 —

Yazan : Şevket BEYSANOĞLU

Diyarbakır folklorunda güvercinin müstesna bir yeri vardır. Diyarbakır'da «güvercin»e «gögerçin» denir. Bunun Moğolca «kügercin»den gelme olduğu anlaşılmaktadır (1).

Kale içindeki eski yapıların dış kapı tokmaklarının bir kısmı güvercini çeşitli görünümüyle simgeler şeklinde yapılmıştır. Halkın «şakşak» dediği bu tür kapı tokmaklarından seçiz çeşidini tesbit ettik.

Şehri baştanbaşa kuşatan surlarda güvercin çabartmaları, çorap, cicim, heybe ve kilimlerdeki nakışlarda güvercin figürleri de görülür.

Güvercin halkın sevgilisidir. Manilerde sevgili güvercine benzetilmiştir:

Sarı çitin çinçini
Öpüm ağzın içini
Dün gece nerde idin
Göynümün gögerçini

Acaba güvercine olan bu tutku nereden kaynaklanmaktadır? Araştırmalarımız bizi şu sonuca götürdü:

Güvercinin kutsal bir kuş olarak bilinmesi. Haberleşme aracı görevinde kullanıldığı dönemlerde gördüğü hizmetlerin, kuşaktan kuşağa günümüze dek gelen efsanevi anlatımlarının bir kale-kent olan Diyarbakır'da yaşayan halk üzerinde bıraktığı etki.

Ve nihayet sağlamakta olduğu yarar.

Eski çağlardan beri güvercin kutsal bir kuş olarak bilinir.

Asur ve Babil kraliçesi Semiramis'in güvercin yumurtasından oluştuğuna ve ölürlen güvercin şekline dönüştüğüne dair efsaneler mevcuttur (2). Eski Ege uygarlığında da güvercin, «frodit'in kuşu, yani zürriyetin simgesi sayılmış, «dini bir inançla bolluk ve bereket tanrıçası» kültüre bağlanmış (İhtar, Apfrodite), çoğu zaman ona, ruhun kuş şeklinde temessülü gözünde bakılmıştır» (3).

Tevrat'a göre güvercin barış sembolüdür. Hz. Nuh, Tufan sırasında, suların çekilip çekilmediğini öğrenmek amacıyla gemisinden bir güvercin uçurur. Güvercin bir süre dolaşır ayak basacak bir yer bulamadığı için geri döner. Yedi gün sonra güvercini yeniden uçurur. Güvercin bu seferinde ağzında bir zeytin dalıyla gemiye gelir. Suların çekilmeye başladığı anlaşılır. Nuh'un gemisi Cudi (Ağrı, Ararat) dağında karaya

ulaşır. «Böylece Tanrı insanlarla barışmış, bu haberi getiren güvercin ise barış sembolü sayılmıştır. Bu sembol bugün de kullanılmaktadır.» (4). Nuh gemisinin güvercini Sümer efsanelerinde de mevcuttur.

Hıristiyanlıkta güvercin, «insanlara kardeşçe yaşama duygusunu, barışı, gönül sevincini götüren ve cennette mutluluğu, sevgiyi taşıyan kutsal bir kuş olarak bilinir ve sevilir. Büyük sportif yarışmalarda havaya uçurulan güvercinler bu inanişin en güzel örneklerindedir.» (5).

Müslümanlıkta da güvercin kutsal bir kuştur. Hazreti Muhammed'in arkadaşı Ebû Bekir ile beraber Mekke'den Medine'ye hicretleri sırasında, onları öldürmek kastıyla taşlarına takılanlardan korunmak için Sevr dağındaki Hira mağarasına saklanmaları üzerine beliren mucize ilginçtir: Mağaranın çıplak kayaları arasından ince bir fidan süratle yükselir, dalları kayaları sarar, yaprakları her tarafı kaplar. Bir örümcek ince ağları ile mağaranın ağzını örür ve bir güvercin hemen burada yuvasını yapar, yumurtlar, kuluçkaya yatar. Böylece düşmanları onları bulamaz.

Bir başka inanişeye göre, güvercin Hazreti Muhammed'e duyduğu saygıdan ötürü Kâbe'nin üstüne konmaz ve üzerinden uçmazmış.

Tasavvufta güvercin «gönül ve sır ulaştırıcıdır. Makamdan makama sır ulaştırır. Gönülden gönüle haber taşır. Her ermişin ruhu uyku sırasında güvercin kılığına girerek bütün manevî makamları, gök katlarını, cennet ülkelerini dolaşır. Ruhlara gerekli mânâ ışığını getirir.» (6).

Yine bir inanişeye göre, güvercin her türlü günâhtan uzak, suçsuz, saf bir kuştur. Ölen günâhsız insanların ruhu bir güvercin şekline girerek yer yüzünde uçar. Diyarbakır'da derlediğimiz «Kıral Kızı Efsanesi» bu inancı yansıtır:

Diyarbakır'ın Dicle kasabası yolu üzerinde, Maden suyunun aktığı derin bir vadinin doğu yamacında, çok yükseklerle uzayan bir kaya parçası vardır. Bakıldığında, bu kayaya az aralıkla ve bir hızda düzgünce oyulmuş iki pencere görülür Cephe bir ev manzarası vermektedir. Bu pencerelere ne yukardan ve ne de aşağıdan varabilmenin imkânı yoktur. Çok yüksektedir. Halk buraya «Kıral kızının taşı» demektedir. Burada define bulunduğu, leyleklerin bu pencerelerden

ARAŞTIRMALARI

girip içerden halı ve kilim parçaları çıkardıkları söylenir.

Efsaneye göre, bu bölgenin kıralının güzelliği dillere destan bir kızı varmış. Koyunlarını bu vadide otlatan bir çobana âşık olmuş. Çoban da kızı sevmiş. Birbirlerini saf ve temiz bir aşkla seviyorlarmış. Bunu duyan kıral, kızını bu işten vaz geçirmek için birçok çarelere başvurmuş, çeşitli denemeler yapmış, fakat kızını bu sevdadan bir türlü vazgeçiremeyince, kızı buraya hapsedmiş. Ertesi günü, seher zamanı nöbetçiler bir beyaz güvercinin gelerek pencerelerden birine konduğunu, içerden de bir başka güvercinin diğer pencereye uçtuğunu, sonra, her iki güvercinin birlikte havalanarak kaybolduklarını görmüşler. Aramalarına rağmen ne kız, ne de çoban bulunabilmiş.

Güvercin, m.ö. 3 bin yıllarından I. Dünya Savaşı sonlarına dek haberleşme aracı olarak kullanılmıştır. Bu tür güvercinlere «Posta güvercini» denilir. Güvercinlerin yön bulma ve çok uzak mesafelerden yuvaya dönme yetenekleri şaşırtıcı derecede gelişmiştir. Sür'atleri ortalama 60 km. dir. Kötü hava şartlarında bile 100, 150 metre yüksekten uçarlar. İyî yetiştirilmiş bir güvercinin 100 km. hızla durmadan 15 saat uçtuğu ve 1500 km. lik yolu aldığı görülmüştür (7). Bazı kaynaklarda açıklandığına göre, saatte 200 km. sür'at yapan güvercinler de vardır (8).

Posta güvercinleri henüz bir aylık palaz halinde iken özel bir eğitime alınarak yetiştirilirdi. Çift olarak uçurulur. Ulaştırılacak haber küçücük bir tüp içinde hayvanın ayağına veya sırtına bağlanırdı.

Diyarbakır folklorunu derleme çalışmalarım 1938-1942 yılları arasında olmuştur. O tarihlerde şehrin en ünlü kuşçusu, 83 yaşlarında bulunan Kuşbaz Mehmet Ağa (Kuşbaz Kör Müho) idi. Ondan aldığım bilgilere göre, Diyarbakır'da Mendel prensiplerine dayanılarak ıslah edilip üretilen kendine özgü güvercin türleri -ki bunlara biraz sonra değineceğiz- içinde posta güvercinlerinin özel bir yeri ve değeri varmış. Ünlü kuşbazlar arasında yapılan güvercin yarışmalarının başında, güvercinleri Palo, Harput, Eğil, Atak, Meyyafarıkın (Silvan), Mardin kalelerinden uçurmak gelirmiş. Kimin güvercini daha önce yuvasına dönerse ona para armağanı verilirmiş. 1910 yılı sonbaharında yapılan bir yarışmada Meyyafarıkın kalesinden uçurulan 10 kuşbaza ait 20 çift güvercin arasında kendi güver-

cinleri 35 dakikada yuvalarına dönmek suretiyle birinciliği almışlar. Kendisine ödül olarak beş altın verilmiş.

Burada tarihi bir gerçeğe değinmek istiyorum:

Diyarbakır'ın, bölgenin ilk uygar ahalisi sayılan ve m.ö. 3000 yıllarında bölgeye egemen olan Hurriler ve Mitanniler zamanından beri, bir kale-kent durumunda olduğu bilinmektedir. Roma imparatoru II. Constantius'un buyruğuyla 349 yılında, kentin kale dışında kalan bölümü de surlarla çevrilerek kale genişletilmiştir. 367-375 yılları arasında bu surların Batı kesimi yıkılarak daha geniş bir alanı kaplayan bugünkü surlar inşa olunmuştur. Zamanla, kente egemen olan uluslarca surlar onarılarak sağlamlığı günümüze dek korunmuştur. Diyarbakır, bölgenin en büyük ve en güçlü kale-kenti idi (9). Sözü geçen bütün kaleler idarî yönden buraya bağlı bulunuyordu. Savaş zamanlarında diğer kalelerden yardım istemek başta olmak üzere bütün haberleşmeler bu postacı güvercinler aracılığı ile yürütülüyordu. En sıkışık, en kritik dönemlerde bu güvercinlerin getirdiği haberler, kenti savaştan büyük bir cesaret ve dayanma gücü vermiştir.

Kuşaktan kuşağa intikal ederek günümüze kadar gelen ve tarihi gerçeklerle dolu bulunan efsaneleşmiş bir olayı örnek olarak arz etmek istiyorum:

Akkoyunlu devletinin çökmesi üzerine Diyarbakır ve çevresi 1507 tarihinden itibaren Şah İsmail idaresine geçmişti. Halk bu idareden memnun değildi. Sünni olan halkın kızılbaş İranlıların yönetiminde yaşaması olanaksızdı. Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasında yapılan Çaldıran savaşına Diyarbakır valisi Ustaclu Mehmet Han da ordusuyla katılmıştı. Bu savaşta Şah İsmail orduları büyük bir yenilgiye uğradılar. Ustaclu Mehmet Han da ölenler arasında idi. Bunu fırsat bilen Diyarbakır halkı ayaklandı. Şah'a bağlı olanlar kale dışına atıldı, bir kısmı da yok edildi. Diyarbakır ve çevresinin Osmanlı birliğine katılması ve bunun gerçekleştirilmesi için de büyük bilim ve devlet adamı Bitlisli İdris'in aracılığı kararlaştırıldı.

Bu ayaklanmayı haber alan Şah İsmail, Yavuz'un ordularıyla Çaldırandan ayrılmasından sonra Diyarbakır'ın yeniden fethi için maktul Mehmet Han'ın kardeşi Karahan komutasında büyük bir ordu gönderdi. İran ordusu şehri kuşattı. Kuşatma ve savaş bir yıldan fazla sürdü.

Bize gelen KITAPLAR

Halk büyük bir cesaret ve kahramanlıkla kenti savunuyordu. Ancak, kuşatmanın uzun sürmesi, kıtlık ve hastalıkların başlaması, zayıflığın çokluğu, güvercinler aracılığıyla yapılan muhabere-lerden müsbet bir sonuç alınmaması halkın moralini bozmuş, teslim olma düşüncesinde olanlar gittikçe çoğalmaya başlamıştı. Bu tartışmaların yapılmakta olduğu bir gün, okla yaralanmış bir güvercinin muhabere kulesine düştüğü görüldü. Bitlisli İdris'ten gelen haberde Bıyıklı Mehmet Paşa komutasında büyük bir Osmanlı ordusunun hareket eylediği, Diyarbakırlı Yiğit Ahmet idaresinde bir kuvvetin iki gün sonra kale önünde olacağı, Urfa Kapısı'ndan şehre girmek için kuşatmayı yarmaya çalışacağı, kendisine yardımcı olunması bildiriliyordu. Bu haber halka yeni bir güç verdi. Gerekli tertibat alındı. İki gün sonra Yiğit Ahmet kuvvetleri kuşatmayı yarıp Urfa Kapısı'ndan şehre girmeyi başardılar. Bir süre sonra Bıyıklı Mehmet Paşa ordularının yaklaşmakta olduğunu öğrenen Kahhan, kuşatmayı bırakarak Sincar dağlarına çekilmek zorunda kaldı. 10 Eylül 1515'te Osmanlı ordusu şehre girdi. Kale burçları bayraklarla süslenmiş, kale kapıları açılmış, halk büyük bir zevince ve gösteri ile orduyu karşılamış, böylece Diyarbakır ve çevresi kendi arzu ve isteğiyle Osmanlı - Türk birliğine katılmış oldu. Bir güvercin canı pahasına şehrin kızılbaş İranlılara teslimini önlemiş, bu mutlu sonucu sağlamada tken olmuştu.

Bu katılış, her yılın 10 Eylülünde başlayan ve günlerce süren çeşitli şenlik ve gösterilerle utlanıyordu. Bu kutlama şenlikleri XX. yüzyıl aşlarına değin süregelmiştir. I. Dünya Savaşı'nın bütün yurdu saran perişanlığı arasında bu özel gelenek de unutuldu. Bu şenliklerde çeşitli güvercin yarışmalarının yapıldığı, en iyi cins güvercin üretenlere armağanlar verildiği bilinmektedir (10).

(Devamı var)

- (1) Meydan Larousse, c. 5, s. 463.
- (2) Hayat Ansiklopedisi, c. 4, s. 1813, İstanbul 1933; Meydan Larousse, c. 11, s. 170.
- (3) Türk Ansiklopedisi, c. 18, s. 236; Hayat Ansiklopedisi, c. 4, s. 1813.
- (4) Türk Ansiklopedisi, c. 18, s. 236.
- (5) Ali Esat Bozyiğit, «Halk Şiirlerimizde Güvercin», Türk Folklor Araştırmaları, c. 17, s. 138.
- (6) Meydan Larousse, c. 5, s. 464.

● Ceyhan Atuf Kaşu «TÜM ŞİİRLERİ - 2». Şairin, şiirleri Bağımsızlık Gülü, Sakarya Meydan Savaşı, Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü ana başlıkları altında toplanmış. Sonunda içindekiler bölümü yer alıyor. Kitap Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarından. Genel Yayın No. 195, Edebiyat Dizisi: 45. 19X13 cm. boyunda, 560 sayfa. Arka kapakta yazarın hayatı yer alıyor, 100 TL. (Ankara 1978).

● Lamii-Zâde Abdullah Çelebi: «LÂTİFELEER». Yaşar Çalışkan'ın basıma hazırladığı kitap Tercüman 1001 Temel Eser Serisinin 118 sayılı yayınıdır. Eser XVI. yüzyılda hazırlanmıştır. Kitabın başında yazarın kimliği ile Önsöz yer alıyor. Eserde hayvan ve çeşitli konulara ait hikâyeler veriliyor. Kitap 19X13 cm boyunda, 225 sayfa, 15 lira (İstanbul, 1978).

● Ziya Şafak (Anlatan ve resimleyen): «KELOĞLANIN ALTINLARI - KELOĞLAN İLE SİHİRLİ KUŞ - KELOĞLANIN OYUNU - KELOĞLAN İLE PADİŞAH - KELOĞLAN İLE DEVOĞLAN - KELOĞLAN VE SİHİRLİ KILIÇ - KELOĞLAN İLE KIRK HARAMİLER - KELOĞLAN İLE PERİ KIZI - KELOĞLAN DEVLER ÜLKESİNDE - KELOĞLAN İLE ALİ CENGİZ» Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 194. Çocuk Dizisi: 6-15, 10 ayrı. Keloğlan masalı. Dünya Çocuk Yılı dolayısıyla yayınlanmıştır. Kitap bol renkli ve karton kapaklıdır. 28X20 cm boyunda, her kitap 16 sayfa, 20 lira, 10 kitap birarada 200 lira (Ankara 1979).

● Türk Dil Kurumu (Aysel Dikmen ve

(7) Hayvanlar Ansiklopedisi, Hayat yayınları, İstanbul 1966, s. 367 vd.; Türk Ansiklopedisi, c. 18, s. 236.

(8) Meydan Larousse, c. 5, s. 464.

(9) Geniş bilgi için bakınız: Şevket Bey-sanoğlu, «Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Âbideleri», İstanbul 1962, s. 3 vd., s. 23 v.d.

(10) Bu bilgilerin bir bölümünü 1945'te 85 yaşında ölen rahmetli Kuşbaz Mehmet Ağa'dan almıştım. Sonra, uzun yıllar belediye reisliği yapmış ve 102 yaşında ölen rahmetli Hüseyin Uluğ ile I. dönem Diyarbakır milletvekillerinden rahmetli Mustafa Âkif Tütenk (1875-1952)'in verdikleri tamamlayıcı bilgilerle son şeklini aldı.

KONYA'DA ŞEKER HASTALIĞI SAĞALTMA İLÂÇLARI

Türk Folklor Araştırmaları - 1979 Yazan : Selçuk ES

Mayıs 1978 ayında yayınlanan Türk Folklor Araştırmaları dergisinde değerli hemşehrim yazar İhsan Hınçer'in bir yazısı çıktı. Benim gibi «Şeker hastası» olunca Konya'da ve başka yerlerde ev ilâçları olarak bu hastalığa iyi gelen halk ilâçlarını sıralamış. Bunlardan bazılarını ya unutmuşlar veyahut duymamış olacaktı ki ben de bu yazıyla noksanları tamamlamak istiyorum.

Bu hastalık irsidedir, annem ve babamda da vardı. Hatta annem rahmetli otuz yıldan sonra bu hastalığın kurbanı olmuştur. Yetmiş yaşında ölen annem otuz yıl bu hastalığı ev ilâçlarıyla tedavi etmiştir. Ne yazık ki son yıllarında tedbirde ihmâl göstermiş, bu yüzden de hayata gözlerini kapamıştır.

Konya'da «Şeker hastalığı» için kullanılan ilâçlar:

Yöre halkının Şırlan yağı dediği susam yağından üç gün sabahları aç karna bir kahve fincanı alınır. Üç gün sonra bir hafta ara verilerek tekrar bir üç gün daha alındıktan sonra perhize devam olunur. Bundan sonra bir ay içerisinde iki defa dozunu fazla kaçırmamak üzere tatlı yenebilir. Şeker hastalığı birçok bünyede çeşitli ayrıntılarla görüldüğünden tahlihi elden bırakmamak gerekir. Ben kış aylarında haftada

Ayla Bayaz): «TÜRKİYE'DE HALK AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ» X. cilt, S-T harflerine kadar. Cildin başında sözlüğün düzenlenmesinde tutulan yollar ve kullanılan imler üzerine bilgi verilmektedir. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 211/10. 3498. sayfadan 4010. sayfaya kadar. 24X16,5 cm boyunda, 250 lira (Ankara 1978).

bir defa yüz gram tahin helvası yerim. Çünkü helvada tahin ve çöğen vardır. Her ikisi de kandaki şekeri düşürür.

İkinci bir şeker hastalığı ilâcı da pastırmanın kırmızı biberiyle saf toz halindeki çemendir. Bu karışım, sabah ve akşam üzeri aç karna yarım çay bardağı suya iki kahve kaşığı karıştırılarak içilir. Kandı şekeri düşürür. Aynı zamanda gözdeki katarakt perdesini billürleştirir. Çünkü çemende iyot vardır.

Şeker hastalığına karşı üçüncü ev ilâcı halk arasında «Yahudi Baklası» Konya'da «Termiyeye» denilen bitkidir. Her yerde satılır. Bunun suyu acı ve zehirlidir. Kuru fasulye gibi olup rengi kuru nohuda benzer. İşte bu kuru termiyeden iki avuç alınarak kahve tavasında kavrulur, değirmende çekilip sabahları aç karna bir kahve kaşığı içilir, o zaman kan ve idrarda şeker normale düşer.

Konyada şeker hastalığının dördüncü ilâcı, bildiğimiz acı badem içidir. Üç adet sabah, üç adet de akşam olmak üzere aç karnına yenilirse, şeker, kan ve idrarda normale düşer.

Halk arasında atasözü yerine geçen bir deyim vardır:

— Doktor kim, demişler? Şu cevabı almışlar:

— BAŞINDEN GEÇEN...

İşte benim başımdan geçiyor. 1963 senesindenberi şeker hastalığımı bu ilâçlar ile önleyorum.

Yıllık abonesi : 120,
liradır.

Altı aylık abonesi : 60
Yurt dışı senelik abone :
\$ 8, £ 4, DM. 15

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HINÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

LİSELERARASI 9. HALK OYUNLARI YARIŞMASI

Derleyen : Gürsel HINÇER

Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanı Nejat Birdoğan Bursa Necatibey Meslek Lisesi Ekibine Güvenda dalında birincilik ödülünü verirken..

Milliyet gazetesinin düzenlediği geleneksel 9 uncu 1979 - Türkiye Liselerarası Halk Oyunları Yarışması» finali, 23 Nisan 1979 gecesi İstanbul'da Spor ve Sergi Sarayı'nda yapılmıştır.

Nejat Birdoğan, Nida Tüfekçi, Ömer Salor, Mikret Değerli, Sabahattin Türkoğlu, Sabri Doğan, Ulvi Can, Nail Öngüner, Adli Ayter, Ömer Şişik, Erol Aktı, Enver Tuksal ve Uzman Sağlık'ın kurulu Seçici Kurul karşısında yarışan topluluklar ödülleri, Seçici Kurul üyeleri ile Milliyet Gazetesi Genel Müdür Yardımcısı Yekta Kur ve Kültür Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürü Güven Etkin'in elinden almıştır.

Halk Oyunları yarışmalarına katılan toplulukların hazırladıkları bilimsel çalışmalar için Antalya konan «Halk Bilimi, Araştırma Ödülü»nü İzmir - Karabağlar Cumhuriyet Lisesi kazanmıştır.

Bu yıl ilk kez «Halk Müziğini» dalında yarı-

şan topluluklar ödülleri Nejat Birdoğan ve Nida Tüfekçi'nin elinden almıştır.

HALK OYUNLARI DALINDA DERECE ALAN OKULLAR :

«Horon» Dalı:

1 ci: Akçaabat Lisesi.

«Karşılama» Dalı:

1 ci: Silivri Lisesi,

2 ci: Kırklareli Atatürk Lisesi.

«Zeybeko» Dalı:

1 ci: İzmir Karabağlar Cumhuriyet Lisesi.

«Güvenda» Dalı:

1 ci: Bursa Necatibey Kız Meslek Lisesi,

2 ci: Balıkesir Necati Öğretmen Lisesi.

«Teke» Dalı:

1 ci: İzmir Özel Fatih Lisesi,

2 ci: İzmir Cumaovası Lisesi.

«Halay» Dalı:

1 ci: İzmir Bornova Anadolu Lisesi

2 ci: Polatlı Lisesi,

İRFÂNİ - HOCA

Yazan : Nizamettin ONK

Seçkin ozanımızdır İrfânî Hoca... Halk Edebiyatımızın sözlü varyantlarında derin içtenlik kaynağıdır. Üzerinde söz söylemeğe, yazmağa, araştırmaya varılacak güçtedir. Kars yöresi ozanları (âşıkları) çok iyi tanılır. Değişlerini sazın telleri arasında aksettirirler gönüllere... Hekât (Değişli-Hikâye) de düzmüşler yaşantısı na...

18. Yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl başlarında yaşamıştır. Çıldır (1) in Karavel köyü yakınlarında bugün harabeleri görünen «Gunduzhev» de, hali-vakti yerinde bir aileden dünyaya gelmiştir. İsmail-Oğulları derler soyuna...

Okuma, öğrenme, kültür sevgisi içine işleyen babası okutmak ister. Yetiştirip topluma yararlı, itibarlı olmasını düşünür. Çağın imkânları içinde okutur biricik çocuğunu... Kur'anı Kerim'i hıfzeder. Dini, ilmi geniş kültür edinir İrfânî-Hoca... Asıl adı «Süleyman»dır ki nuntulur... İlimli irfanlı anlamına gelen «İRFÂNİ - HOCA» dolaşır dilden dile... Değişleri de bu geleneğe saygı göstererek aynı adla «tafsır»ı (2).

Sayırsız değişler, içli anlatışlar var İrfânî Hoca için... Kars halkı düğünde, dernekte, tar-

Van Atatürk Lisesi;

3 cü: Bakırköy Ticaret Lisesi,

Kartal Lisesi,

Üsküdar Kız Lisesi,

Sultanahmet Endüstri Meslek Lisesi,

Gaziantep Lisesi;

4 cü: İstanbul Erkek Lisesi,

Ankara Mimar Kemal Lisesi.

Necdet Günkut Özel Giysi Ödülü:

1 ci: Balıkesir Necati Öğretmen Lisesi.

Billimsel Çalışma Ödülü:

1 ci: İzmir Karabağlar Cumhuriyet Lisesi.

Halk Müziği Dalında Derece Alan Okullar:

En Başarılı Erkek Solist:

1 ci: Fenerbahçe Lisesi.

En Başarılı Kız Solist ve Otantik Saz İcra

Dalı:

1 ci: İzmir Bornova Anadolu Lisesi.

Toplu İcra Dalı:

1 ci: Bursa Kız Lisesi.

Mansiyon:

1 ci: Tıp Fak. Sağlık Lisesi.

lada (kara-sabanın peşinde) muhakkak ozanımızın bir deyişini söyler... Yazılı edebiyatımıza gelince; eksik yayınlanan «turnalar» (3) deyiş ile Levis'li Âşık Nuri'nin Şenlikle karşılaşmasında:

İrfânî Hak âşığıdır geçilmez edâsını

Âşık Seyfi, Usta Polat, Deli Temo sazda bir diyor, Âşık Nuri... (4).

Halk Edebiyatımızda gelenektir. Seçkin ozanlar, üstad şairler olay yaratırlar hayatı yöresinde... Sazla, sözle; elden ele gönülden gönüle dolaşırlar. Bir Hak âşığıdır İrfânî-Hoca... Seçmiştir seçilmiştir, sevmiştir sevilmiştir. Bir aşk olayı içine girmiştir. Süslenmiştir hayatı... Kısa dahi olsa nakışlandırılarak bir gönül yarısı el, oba derken ülkeler ötesine aşmıştır.

Derler ki:

«Gunduzhev»de hali, vakti yerinde yörenin tanınmış ve sevilir aileden dünyaya gelmiştir. Yaylaları, geniş çayırılık (tarla) ları vardır. On yedi, onsekiz yaşlarına basınca evlendirmek isterler. El-âlem gibi eve gelin getirmek, torun sahibi olmak ister atası, anası...

Kars kalesi dizdarı (Komutanı) Sabri Paşa amcasıdır İrfânî Hoca'nın... Çok sever onu... Zaman zaman Kars'a götürür. Çoğu zaman gülerce, haftalarca, aylarca amcasında konuk kalır. Sabri Paşa gibi karısı da çok sever İrfânî'yi.. Çok güzel kızı Yasemin'i ona vermek isterler. Ailesi de razıdır bu işe. İki kardeş aile hemfikir olmuşlardır... Oysa bütün uğraşmalar boşunadır. «Ben Yasemin'e bacı demiştim, onunla evlenmem» demesi üzümüştür her iki aileyi... Artık kırılmıştır kalbi Sabri Paşa'nın yeğenine karşı...

Hoca-İrfânî, rüyasında gördüğü, aşkına pîr elinden bade içtiği kızın aşkıyla kıvrınmaktadır. Yakar gönülünü bir ateş... Harmandarlı (Hanban-

(1) Çıldır; Kars ilimizin kuzeyde bir ilçesi.

(2) Tafsırma: Ozanların takma adı (mahlası)...

(3) Kars ili (özel), (Çıldır/Ardahan/Hanak/Posof) Ankara - 1966 sh. 17 (Çıldır'a gelen Turnalar).

(4) Çıldır'lı Âşık Şenlik, Dr. Ensar Aslan, Ankara/1975 sh. 75.

darlı) Türkman Karacaoğlan'ın kız-kardeşi Zeliha'nın aşkı günden güne soldurmaktadır.

Bir yaz günü, güneşle, seher-yeli hafif hafif eserken evden çıkar:

«Ana ben çayırılıkta biraz dinleneceğim.»
Der, ayrılır...

Bir insanın göğsüne dek yükselen çayırlar içinde dolaşır... Dolaşır... Dolaşır... Yorulur... İleride geniş su birikintisi olan bir kısımda cil yükselmiştir. «Cilin yükselişi kamışa, yumuşaklığı çayıra benzer. Zamanında biçilmezse kartlaşır işe yaramaz (Hayvan yemi olamaz)... Babası bunu düşünerek erkenden biçmiş, yığınlar halinde kumluk yöne yığın yapmıştır. İrfânî-Hoca'da yorgunluğunu gidermek için bunun altına girmişti. Tüm her yanını cil örttüğünden gömül müştür, serinlemek üzere...

«Benim yarım; kalem kaşlı, sırma saçlı, serv-i boylu, ahu bakışlı, inci dişli diye düşünürdü. Gözleri bir an için «Elma yanak, billür buhağ, lâle dodağ, ay gabağ» diye sevgilisine dalınca uykı götürdü. Daldı rüyaya... Birde ne görsün, sevdiği dilber, Zeliha... Duru suda, derin gölde yıkanıyor mu? İlerisi derin olan gölde boğulabilir. Koşmak istedi. El uzatıp kurtarmak istedi. «Aman kız, canım kız dur, gitme boğulursun?» Dedi ise fayda vermedi... Koştı, bağırdı, çağırdı, el uzattı ise yetmedi eli eline... Giden gitti ne faydalı... Olan oldu, ölen öldü ne çare!... Sevdiği, Zelihası, duru suda, derin gölde çoktan boğulmuştu...

Günlerden bir gün Zeliha; aşkını, günden renginin bozulduğunu ağabeyi Türkman Karacaoğlan'a açmakta gerek gördü. Çok anlayışlı bacısını canla, başla seven ağabeyi hak verdi. Bütün gücünü harcayarak bir kecabu hazırlattı. Remil atıp, ileriyi görmekte mahir olan arap köleyi de bacısının yanına vermeyi ihmal etmedi. Bezendi, düzendi binbir umutla, kırk ince gızla, beşyüz atlı ve kecabasıyla yola düştü Zeliha... Tiflis' (Gürcistan'ın başşehri) in yakınında Harmandarlı kasabasından hareket etti. Yüzler tebensümlü, gönüller şen, içtenlik yolcuları... Ver elini Gunduzhev...

Bir sabah güneş gökyüzüne üç mızrak boyu yükselmişti, göründüler İrfânî Hoca'nın babasının kapısında... Evde yoktu babası... Kendi de... Anası evdeydi... Kalabalık gördük konukları... «Erkek cömert olur, kadın ise gözü dar» derler. Belki de bundan, belki de çok sevdiği oğlunu gözünden irak tutmak istemediğinden... Bir

üçüncü nesne var o da Sabri Paşa'nın kızını oğullarına almak istemeleri... Nedense? Anası bu kalabalık kafile içinde Zeliha'yı görürce şaşırır. Yörede değil, ülkede böyle güzel olacağı aklının ucundan geçmezdi... Oğlu görse kopmayacaktı bu kızdan... Gidecekti bununla... Nereye? Tiflis'e, Çinmaçin'e, belki bilinmeyen bir ülkeye... Bu oğlu yitirirse ne ederdi? Bir ömür boyu ah oğul, vah oğul diye mi çırpınacaktı? Bin fikir geçti beyninden...

Konuklar içinde Zeliha ne kadar arap kıyafetinde ise, İrfânî'nin anası ilk görüşte oğlunun tarif ettiği kızı tanımıştı... Hiç duygulandırmadı kimseye... Sordular:

«Hoca İrfânî'nin evi mi burası?» Anası:

«Evet...»

«Siz neyisiniz?»

«Anası...»

«Biz görmek istiyoruz. İrfânî nerede?»

Bir anda anasının gözleri nemlendi. İki damla yaş geldi gözlerinden:

«Ne duruyorsun? Niçin anlatmıyorsun?»

«Sizlere ömür öldü oğlum. O dünyasını terketti.» Dedi anası...

Birden, Zeliha işaret etti Arap köleye... Arap bir remil attı. Yazık ki, cilin altında bulunan, İrfânî yer yüzünde görünmüyordu. O da «Remil öldüğünü gösteriyor» demekten kendini alamadı. Kafile teklife rağmen beklemedi. Beklemeğe gerek görmedi. Remil herşeyi açıklamıştı. Boynu düştü Zeliha'nın... Kurudu nitk-i nefesi, ne diyeceğini dahi bilemedi. Ancak geriye işaretini verdi... döndüler.

**

Rüyadan uyanan İrfânî; «Bir oyuna mı geldim, gördüğüm, elimi uzattığım sevgilime, nasıl olur elim yetmedi?» Bir ah çekti... Öğleden önce tatlı, güneşli bir hava vardı. Akşam üzeri birden karardı... Korkuncu gök-gürlemesini, göz karartan şimşek çakmaları kovaladı. Heryeri zifiri karanlık aldı. Rüyanın etkisinden henüz zor sıyrılan İrfânî Hoca, cil yığının altından çıktı. Bir an önce yağmura tutulmamak için hızlı adımlıyordu yolu... Yağmur var şiddetiyle başlarken eve yetişti.

«Anacığım, bugün evimize gelip-giden oldu mu?» diye sordu.

«Evet, bir kafile geldi.» diye gizlemedi anası.

«Kimler vardı içinde?»

«Arap elbiseli bir kız, arap köle ve...»

«Ne oldular? Nereye gittiler?»

«Geldikleri yoldan geri döneceklerini söylediler, konuğum olun dediysem, senin evde yokluğunu ileri sürerek kalmadılar...»

Bir dert, bir elem çöktü içine İrfânî-Hoca'nın... Eğer gece değilse, şiddetli yağmurların meydana getirdiği çamurlar fırsat verseydi hemen gidecekti arından... Yazık ki sabahı beklemek gereği hasil oldu... (1).

«Sabah üzünüze hayırla açılınsın» derler. Sabah, şafak söktü. Bütün gece uykumu girmişti gözüne? Değhal yola düştü... «Deve yatakları» denen bir belde vardır Çıldır yöresinde... Burada iki ünlü yurt vardı: Birine «ŞAHİN YURDU» denir ki; XVI. yüzyılda İran Şahı I. Tahmasb burada konaklar, yazda buraya yaylaya gelirdi. İkincisi ise; **Kızılbaş Çukuru**, İran ordusunun konakladığı, Revan (Erivan) Beğlerbeyi Tokmak Han'ın yurdu... Buradan toparlanıp Osmanlı üzerine akın ederlermiş... Her iki yurttan 9 Ağustos. 1578 Çıldır Savaşı ile (Özdemiroğlu Osman Paşanın Zaferi sonucu) Osmanlı eline geçerek ebedi Türk yurdu olmuştur.

İrfânî-Hoca, gide gide Deve Yataklarına gelir... Şahın Yurdu, Kızılbaş Çukuru ararken, önüne gelene soruyor. Bu arada rastladığı bir çoban, kafilenin tarifini yaparak: «Geldiler, dün gece de Şahın Yurdu'nda çadır kurup konakladılar» dedi. İrfânî kederlendi, gözlerinden yaşlar dökmüldü. Son umutla «İleride bulurum» diye biraz da yol aldı. Yazık ki rastladığı çift sürenler de aynı cevabı verince «fırsat gitti elden, bir daha kavuşmak mahşere kaldı» diye bir ah çekti... Yüzünü yaylaların yeşil yamacına çevirip bakalım ne dedi İrfânî Hoca:

Hani yayla(m), hani senin ezelin,

Güz olanda bağlar döker gazelin

Sende mihman olmuş benim güzelim

Yarım köçüp viran kalan yaylalar.

Yaylada yayılır koyunla koçu,

Dalında hörmüştü kırk-hörük saçı

Yüklenip berhana gedipti köçü

Yarım köçüp viran kalan yaylalar.

Hani yaylam sende vefâ olsaydı,

Yar köçünü sinen üstte salsaydı,

Biçâre İRFÂNÎ mihman olsaydı

Yarım köçüp viran kalan yaylalar.

İrfânî-Hoca, kendinden geçmiştir. Dünya ilgisini kesmiştir sanki. Ne yapacağını, nereye gideceğini bilmez... Yürürde yürür... Ardahan'ın Alagöz köyüne gelir. Çeşmenin yakınında bir ağacın altında uykuya dalar. Uyanınca bir bölük köy kızının çeşmeye suya geldiği gözüne

ilişir. Tekrar uyuyormuş gibi yapar, uzanır.

Vakit akşam üstüdür. Güneş guruba yaklaşmak üzeredir. Su dolduran kızlar şakalaşır, birbirine su serperler, oynaklaşırlar... Oysa içlerinde bir dilber varki tıpkı Zeliha... Hele sağ yanağında ki ben güzelliğine renk, bakışına aşk ekliyor... Kız da ağaç altında yatan yabancı oğlanı gözden çıkarmıyor. Onunda yüreğine bir ateştir ki düşüyor.

Güneş guruba girerken kız oğlana yaklaşıyor:

«Ay cevan, burada ne arıyorsun?» diye soruyor. İrfânî:

«Yabancıyım, yolcuym, yolum burdan geçti de bu ağaç altında dinleneyim dedim. Bir suyun var mı içem?»

«Evet» diyen kız, testiden avucunda suyu içiyor gence... Yüz yüze, göz göze geliyorlar. Gönüldür bu, ferman tanımaz ki... Nasılsa birden gönül verip, el verip Alagöz köyünü terke ediyorlar...

Sabah olur. Kızın babası sorar, arar kızını, İrfânî Hoca'nın kaçırıldığını öğrenir. O zaman Çıldır Eyaletine bağlı AHİLKELEK sancağı Paşası Süleyman Beğe başvurur.

«Kızımı alırsan al, almazsan seni Kars Paşasına şikâyet edeceğim» der.

Paşa ne yapсын? Hemen buldurur İrfânî Hoca'yı kız elinden alıp babasına teslim eder...

Gerek kız, gerek İrfânî-Hoca gönül yarasının ıstırapıyla dağa, taşla düşer. İkinci defa kaçıran kız İrfânî... Yine Ahılkelek paşasından yakayı kurtaramaz... Üçüncü defa kaçarlar yine Paşa geirtip kız babasına teslim ettirir.

Olay kısa zamanda yörede günün konusu olur. Dilden dile düşer. Bir destan olur, her tarafa yayılır. Süleyman Paşanın da çok güzel nazenin bir karısı vardır Hürremzay adında... İki de küçük oğlu vardır. 2-4 yaşlarında, Şerif ve Mehemed...

Hürremzay merak eder: «Getirsinler de görelim, bu İrfânî-Hoca kimdir ki, Çıldır eyaletinin adlı, sanlı ailesinin dillere destan güzel kızı buna gönül vermiş bundan kopmuyor?»

Tam bu sırada yine divan kurulmuş İrfânî'nin kaçırıldığı kız elinden alıp babasına geri ve-

(1) **Şenlik (Çıldır'lı Aşık Şenlik) in ünlü «Selman Beğ» Hikâyesinde «Durnatel/Dürretil»in gelişini üstad bu durumdan esinlenerek düzmüştür. (Aynen benzer) (Kızın geliş-dönüşü) Şeref Taşlıova.**

recekler... O sırada pencereden paşanın karısı göğsünü açıp divâna doğru İrfânî'yi seyrediyor. Gözü takılıyor ozanın: «Mücade et de birkaç söz geldi dilime söyleyeyim dinle Paşam».. diyor. Sarılır sazının sarı tellerine İrfânî:

**Yeni baştan derde düşüm oklandım,
Deli gönül bir sevdaya bağlandı.
Özü şirin, sözü şirin, şûh güzel
Gamzesi ok, kaşı yaya bağlandı.
Şirin güler, şirin söyler, naz eyler
Her kemiği yüzbin türlü saz eyler
Çargatı çevirip, tel pervaz eyler
Sanarsan bulutdu aya bağlandı.**

**İRFÂNİ yeniden buldu bir devlet,
Daha hercaiye eylemem minnet
Eski bivefâdan kaldı muhabbet
İndi gönüm «Hürremzay'a bağlandı.**

Bir divan huzurunda söylerken, kendi sevdiği ve Paşanın karısı Hürremzay dinliyor. Paşa içleniyor... Her defasında İrfânî'nin kaçırıldığı kız babasının huzuruna geldiğinde, babasını istemekten geri kalmıyor. Sonra yine kaçıyor. Diğer taraftan kendi sevdiğini vefâsız, paşanınkini ise gönlüne yakın sayıyor. Durum ise Hürremzay'ı içli kahkahalara boğuyor. Ne demek istediğini soruyor Paşa. İrfânî: «Paşam, çuvaldızı ele sokarken, iğneyi de kendine batır, acısı nedir anlayasın? Senin 'karın anam-bacımdır.»

İrfânî ise: «Paşa, bak bir cümle sözüme tahammülün olmuyor. Bak ben nasıl canım ki bununla dördüncü olacak sevgilimi elimden alıyorsun!...»

Paşanın gazabı geçmemiştir. «Karısının ismi hangi cesaretle bir deyişe konu olmuştur?» Hemen emir veriyor. İrfânî Hoca zindana atılıyor.

Hürremzay'da derin bir muhabbetle İrfânî Hoca'ya bağlanıyor. Kızın, babasına teslim edilmesine bu sefer müdahale ediyor.

«Kız bana emanet edilecek, bende kalacaktır. Neticeye ben karar vereceğim.» diyor. Kızı Hürremzay'ın yanına veriyorlar.

Her Cuma haftanın tatili idi... O gün Paşanın sadık kölesi iki oğlunu gezdiriyordu. Elinde tutmuştu çocukların... Avlu parmaklıklarından gördü İrfânî Hoca... Sesledi gidenleri... Sadržık köle biran durdu. Parmaklıktan gelen sese yöneldi.

«Kardaş, Allah'ı seversen biraz yakına gel» deniyordu.

Köle yaklaştı İrfânî ile karşı karşıya geldi. «Sen kimsin?» Dedî. İrfânî Hoca.

Köle bu sevimli genci bir dikkatle süzdü. «Ben, Süleyman Paşanın kölesiyim. Bu iki çocuk da oğullarıdır.»

«Ne dolaştırıyorsun?»
«Her Cuma olduğu gibi Paşanın bizzat isteği üzerine biraz temiz hava alacaklar.»

«Adları nedir?»
«Biri Mehemed, öteki Şerif»

Gözleri namlendi, ağıladı İrfânî: «Siz ışıklı dünyayı az görüyorsunuz, hava almağa çıkıyorsunuz. Ben ise bu karanlık zindanda suçsuz ne çekiyorum. Seni and verirem, Ulu Tanrının birliğine bir name yazacağım, elinle paşaya ver, bari merhamete gele...» İrfânî:

**Daha pürhan tutma benim derdimi
Bir derdim var, bin lokmana gelmişem
And verirem Mehemed'in başına
Duacıyam gaddi-imana gelmişem.**

**Dedim yüzbin kafiyeden, gazelden
Bu derdimi pürhan tutma tez elden,
Bir sevdanın cununuyam ezelden
Duacıyam gaddi-imagna gelmişem.**

**İrfânî mahrumdur, binevâ kuldur,
Aşkın gadimidir, ârizde güldür
Ya çırağ et, ya başışla, ya öldür
Möhür destî Süleymana gelmişem.**

Deyişi yazdığı kağıdı katlayıp bir zarfın içine koyup kapatıyor. Köleyi tekrar yemin ettiriyor, mektubu versin diye... Köle akşam olunca çocukları eve götürüyor. Oğullarının geliş saatini gözleyen Paşa ve eşi Hürremzay koşu koşu gelen küçüklere kucak açıyor. Sevinç içinde Şerif anasının, Mehemed babasının boynuna sarılıyor. Bir neş'e sarıyor evi... Bu fırsatta mektubu uzatıyor köle... Paşa açıp okuyor, karısına gösteriyor.

Ertesi gün, İrfânî-Hoca'yı zindandan çıkarttırıyor. Huzuruna getiriyor. Açıklıyor kararını:

«İrfânî!.. Seni affediyorum. Sevgilini de kendine vereceğim. Evimde, kendi evlâdım gibi bakmıştır Hürremzay... Yalnız sürmek zorunda kalacağım seni... Çünkü Kars Paşasından emir var. Bizim üstümüz, bağlı olduğumuz makamdır. Onun emri dışına çıkamam. Kars Paşası sana kızgındır.»

«Boynum kıldan incedir huzurunuzda...» cevabını verir İrfânî...

Ahîlkelek'in yönettiği yöreden ARPAÇAY'ın çok yakınında Kümbet ile Güvercin köyü arasındaki DEMİRCİLİK köyüne sürülüyor.

Buraya yerleşen İrfânî Hoca, yeni sevgilisi-ne kavuşuyorsa, bir hicran ateşidir yakar gön-

lünü... Gündüzhev'den uzaktır. Sevgilisi Zeliha'yı bulmak hayal olmuştur. Ancak gönlünü halkının içtenli duygularına bağlayarak yaşantısını sürdürmektedir.

Bir miktar toprak verilmiştir İrfânî'ye... Çiftçilik, hayvancılık geçimi, meşguliyeti olmuştur. Kış günleri de konu-komşunun düğün, derneğinde de çalıp-çağırılmaktadır. Hikâye söyleyip, deyiş yakmaktadır. Zaman zaman ünlü ozanlar ziyaret eder, içtenli derneklerle gönül eğlerler...

Bir ilkbahar günü, güzel bir havada sabah namazına kalkar ozan, Abdest alırken, gökyüzünde bir bölük turnanın sessese gittiğini görür. İçli duygularla Turnaları, Zarşat (Arpaçay) dan, Çıldır yöresini Ardahan'a doğru gezdirir:

İrfânî-Hoca

**Sabah namazında kalkıp Zarşat'tan
İn Karaçayır'ı bulasan turnam.
Aş, Lavaş-Gediği'n bağla katarın
Karış, Taşbaşı'nda, Göl'e sen turnam.
İrişli, Külveren kaldı sağ yana,
Aş, Kızılkılse'den geç, Kamervan'a,
Albız ıssıklıktır, Cala virana
Orda da bir gece kalasan turnam.
Şebil, Ağca-Kala dönüptür yaza,
Uğrama Kakac'a belki yol aza
Gel Su-Katışan'dan var, in Canbaz'a
Canbaz-Çukuru'nda gülesen turnam.**

**Zinzallar çekilip yüceden yüce
Haber al Çamdıra gör halı nece?
Suhara mamurdur, bari bir gece
Eğlenip rahatı bulasan turnam
Kökhas süvaridir, Purut piyada(n)
Urta'yla, Meredis gelmesin yada(n)
Al, Çatak-Başını geç Zurzuna'dan
Gündüzhev - öz köyüm bilesen turnam.
Yolun düşer Otağvan'ın sağına
Uğra Ardahan'a ögle çağına,
İkinci namazı çık Cin-Dağı'na
Karış Gemereğe bina sal turnam.**

**Yeri turnam, yeri dönme izinden,
Alemi mest ettin hoş avazından,
Aslı Harmandarlı, Türkman kızından
Yardan da bir haber alasan turnam.
Tez pervaz eyleyin, tez kanat çalın,
O nazlı yarimden bir haber alın
İrfânî-Hoca'da bekliyor yolun
Belki bu günlerde gelesen turnam.**

Gerçekten ne turnalara dil dökse, ne çevresine yaklaşıp içindeki ateş sönmek bilmedi. Gülmek istedi gülemedi, eğlenmek istedi eğlemedi. Kendini çok seven dostlarının «Dünya

beş gündür, onu da hoş etmen gerek.» demelerine karşı:

**El-çek tabib, el-çek dertli sinemden,
Sen benim derdime çare bilmezsen.**

**Sen nece tabipsen yokdur ilâcın
Yaram içerdendi sarabilmezsen.**

**Yihilsin feleğin tacınan tahdı
Ele bir ok vurdu hicranım ahdı
O yar da vermişti, ikrarı, ahdı
O ki ikrarında durabilmezsen,**

**İrfânî'yem başa gelmez sözlerim,
Kalem alar, kağıt üstde izderim (izlerim)
Ne durursan ağlasana gözlerim
Bir daha o yeri görebilmezsen...**

Dünya kime kaldı ki, İrfânî-Hoca'da ayrılıp, göçüp gitti. Ad bıraktı... Eser bıraktı... Yıllar yılı unutulmayacak servet bıraktı... Ölmedi, silinmedi, yaşıyor. Unutulanlar, kimliği belli olmayanlar, varlığı ile yokluğu arasında fark olmayanlar üzülün...

*

**

Demircilik (Arpaçay'ın) köyündedir mezarı İrfânî Hoca'nın... Her sabah iki kuş konar mezarın başına yanık yanık öterler... Her sabah namazına kalkan Molla Yunus görür, içlenir, öyle der (*).

(1) Turnam; deyişinde geçen yer adlarını açıklıyalım Karaçayır: Gönülalan (İnezor/ 1966 sıralarında Tarım Bakanı olan, Bahri Dağdaş'ın köyü) in yaylası. Lavaş-Gediği: Köroğlu'nun kocaçklarına lavaş ekmeği içinde helva şöleni verdiği, Çıldır yöresinde bir gedik. Taşbaşı: Çıldır'n enuç köyü. Gölün alt başlangıcında... İrişli, Külveren: meskûn köy.. Külveren, Albız: Harabe... Cala: (Doğruyol) Çıldır'ın nahiyesi. Ağcakala: Devamlı güneş alan, eski tarihi kala, şimdi köy... Kakaç: Köy... Canbaz: iki Canbaz köyü vardır. Zinzallar: iki idi. Biri harabe olmuştur. Çamdıra: (Daşdeğirmen) köyü... Suhara (Yakınsu): Büyük ozanımız, Çıldır'lı Şenliğin köyü, o çağda bile meskûn imiş... Kökhas: Çıldır'a uzak olduğundan atla gelinir. Purut: Çıldıra yakınlığında yaya (piyade) gelinir. Urta, Meredis: Çıldır gölünün öbür ucunda iki köy. Otağvan, Cindağı: Dağ adları. Zurzuna: Çıldır'ın eski adı (Şeref Taşlıova).

(*) Molla Yunus: Temiz, sağlıklı, yetmişin üstünde, ozan bir kişidir. Arpaçay'ın KÜMBET köyündendir. Hafız yaşıyor. (Şeref Taşlıova).

KONYA FOLKLORU YAZILARI BİBLİYOGRAFYASI

— 2 —

Yazan : Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ

6, 7, 8, 9, 10 CİLTLER/121. SAYIDAN; 216.

SAYIYA KADAR/1957. SAYFADAN; 4482. SAY-

FAYA KADAR:

● CİLT: 6

● 121 - 144. SAYILAR :

— Derlemeler: Bozkır Ağıtları/Yazan: İsmet

Bozalp/Sayı: 121/Ağustos 1959.

— Konya Türküleri: Konur Daylak Türküsü

/Yazan: Seyit Küçükbeziirci/Sayı: 122/ Eylül

1959.

— Karaman Folkloru: Karaman'ın İbrala

Bucağında Düşün Adetleri/Yazan: Veli Akkul/

Sayı: 123/Ekim 1959.

— Gelenek ve Görenekler: Bozkır'da Fer-

fene/Yazan: Ahmet Petekçi/Sayı: 125/Aralık

1959.

— Derlemeler: Bozkır'dan Değişler/Yazan:

İsmet Bozalp/Sayı: 126/Ocak 1960.

— Konya Bozkır Kaşık Oyunu Topluluğu

Hilton'da/Sayı: 126/Ocak 1960.

— Konya Folkloru: Leylek Türküsü/Yazan:

Seyit Küçükbeziirci/Sayı: 127/Şubat 1960.

— Konya'da Üçaylarda Tekrarlanan Gele-

nek: Şivlilik/Yazan: Mustafa Ataman/Sayı: 127/

Şubat 1960.

— Konya'nın Bozkır İlçesinden: Kız İsteme,

Nişan ve Düşün/Yazan: Mehmet Ali Tipi/ Sayı:

127/Şubat 1960.

— Bize Gelen Kitaplar: Seyit Küçükbeziirci:

«İssiz Yuvalar - Konya Türküleri» - Konya Tür-

küleriyle hikâyeleri - Konya Ümit Dergisi Ya-

yını/Sayı: 130/Mayıs 1960.

— Bir Konya Masalı: Korkak Adam ve

Devler/Yazan: Salim Dalkıran/Sayı: 130/ Mayıs

1960.

— Milli Giyimlerimiz: Konya'da Kadın Gi-

yimleri/Yazan: Mehmet Önder/Sayı: 132/Tem-

muz 1960.

— Konya Folkloru: Sızma Köyü Değişleri/

Yazan: Seyit Küçükbeziirci/Sayı: 132/Temmuz

1960.

— Kitaplar Arasında: İssiz Yuvalar (Konya

Türküleri)/Yazan: Cahit Öztelli/(Seyit Küçük-

beziirci'nin kitabının eleştirisi)/Sayı: 133 Ağus-

tos 1960.

— Halk Sanatları: Konyada Keçecilik/Ya-

zan: Mehmet Önder/Sayı: 134/Eylül 1960.

— Konya Folkloru: Konya Atasözleri ve Deyimleri/Yazan: Seyit Küçükbeziirci/Sayı: 134/ Eylül 1960.

— Ayın Folklorla İlgili Olayları: Karaman'da Yapılan Dil Bayramı/Yazan: Bora Hınçer/Sayı: 143/Haziran 1961.

**

● CİLT: 7,

● 145 - 162. SAYILAR :

— Halk Oyunları: Kaşık ve Oyun/Yazan: Prof. Mahmut R. Gazimihâl/(Kaşık oyunlarının kökeninin incelendiği bu yazıda Konya Kaşık Oyununa da değinilmektedir)/Sayı: 148/Kasım 1961.

— Mevlâna'da Türk Atasözleri/Yazan: Mehmet Önder/Sayı:149/Aralık 1961.

— Gelenekler ve Halk Eğlenceleri: Konya'da Eski Düşünler: I/Yazan: Mahmut Sural/ Sayı: 149/Aralık 1961.

— Ayın Olayları: Ankara'da Konya Haftası /Yazan: Bora Hınçer/Sayı: 149/Aralık 1961.

— Gelenekler ve Görenekler: Konya'da Kalfa ve Usta «Desturu»/Yazan: M. Armutlu/ Sayı: 153/Nisan 1962.

— Halk İnanışları: Bozkır'da Çocuk Hastalıkları Tedavisi/Yazan: Ahmet Petekçi/Sayı: 155 /Haziran 1962.

— Gelenek ve Halk Eğlenceleri: Konya'da Eski Düşünler: II/Yazan: Mahmut Sural/Sayı: 155/ Haziran 1962.

— Değişler: Bozkırlı İki Kadın Ozan/Yazan: İsmet Özalp/Sayı: 156/Temmuz 1962.

— 685. Yıldönümü Dolayısıyla: Karaman'da Türk Dil Bayramı/Yazan: Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk/ Sayı: 156/Temmuz 1962.

— Derlemeler: Konya Türküleri/Yazan: Ahmet Petekçi/Sayı: 157/Ağustos 1962.

— Halk El Sanatları: Konya Kaşığı/Yazan: Mehmet Önder/Sayı: 158/Eylül 1962.

— Halk Hikâyeleri: Cennet ve Cehennem; Müftü ve Şeyhülislâm/Yazan: Mahmut Sural/ Sayı: 158/ Eylül 1962.

— Konya Dolaylarından İki Masal: Üç Kazanım Var, Birinin./ Bitmedik Yavşan Dibinde Doğmadık Tavşan Balakları/Derleyen: Selçuk Es/Sayı: 159/Ekim 1962.

ARAŞTIRMALARI

● CİLT: 8,

● 163 - 180. SAYILAR :

— Bir Konya Türküsü: Menteşeli/Yazan: Metin Berberoğlu/Sayı: 163/Şubat 1963.

— Bir Konya Türküsünün Doğu Hikâyesi (2. Rivayet) : Menteşeli/Yazan: Kâmil Uğurlu/ Sayı: 165/Nisan 1963.

— Halk Musikisi Sanatçıları: Konyalı Saz Üstadı Çopur İsmail Ağa/Yazan: Selçuk Es/ Sayı: 166/Mayıs 1963.

— «Menteşeli» Türküsünün Yakılma Hikâyesi: III/Alime Hoca Hanım, Kişiliği ve Menteşeli/ Yazan: Mahmut Sural/Sayı: 166/Mayıs 1963.

— Âdet ve Ananeler: Yağma Geleneği/Yazan: Cahit Öztelli/(Yazıda; Çumra köylerinde yapılan geleneksel yağmaya da değinilmektedir.) /Sayı: 167/Haziran 1963.

— Bozkır'da Halk Hekimliği: Kuduz ve Darpılama/Yazan: Saim Açıköz/Sayı: 167/Haziran 1963.

— Bir İnceleme: Konya'da Bazı Ticarethanelerdeki Levha Yazıları/Yazan: Selçuk Es/Sayı: 169/Ağustos 1963.

— Etüdler: Konya Ağı Üzerine Çalışmalar/ Yazan: Mehmet Önder/Sayı: 169/Ağustos 1963.

— Halk Oyun ve Eğlenceleri: Konya'da Eski Oturak Âlemleri/Yazan: Mahmut Sural/Sayı: 171/Ekim 1963.

— Bir Konya Türküsünün Doğu Hikâyesi: Kesik Çayır Biçilir mi?/Yazan: Kâmil Uğurlu/Sayı: 172/Kasım 1963.

— Derlemeler: Konya Tekerlemeleri/ Yazan: Selçuk Es/Sayı: 173/Aralık 1963.

— Derlemeler: Bilmeceli Konya Fıkraları/ Yazan: Selçuk Es/Sayı: 175/Şubat 1964.

— İlgin Folkloru: Zan Uşaklı Bir Hikkye/ Derleyen: Haydar Cengiz/Sayı: 177/Nisan 1964.

— Anadolu'da İlk Türkçeciler/Yazan: Mehmet Önder/Sayı: 179/Haziran 1964.

**

● CİLT: 9,

● 181 - 198. SAYILAR :

— Gelenek ve Görenekler: İlgın'da Saya/ Yazan: Haydar Cengiz/ Sayı: 182/Eylül 1964.

— Folklorcularımız: Mehmet Önder ve Konya Halk Bilimi/ Yazan: Ali Rıza Önder/Sayı: 182/Eylül 1964.

— Konya Üzüümü/Yazan: Celâlettin Kişmir /Sayı: 183/Ekim 1964.

— Konya Metelleri (Masalları): I/Nakerd

ile Cömert/Derleyen: Mahmut Sural/Sayı: 184/ Kasım 1964.

— Konya Metelleri (Masalları): 2/İyi Kalpli Kız/Derleyen: Mahmut Sural/Sayı: 185/Aralık 1964.

— Bir Gezi ve Turizm Dolayısıyla: Karl Eller ve Türkiye Çalışmaları/(Konya'da Eller'in yaptığı çalışmalara da değinilmektedir)/Yazan: Feyzi Halıcı/Sayı: 186/Ocak 1965.

— Konya Metelleri (Masalları): 3/Devi Denizden Geçiren Mahmut/Derleyen: Mahmut Sural/ Sayı: 186/Ocak 1965.

— Konya Folklor ve Etnoğrafyası: Konya Yemekleri: I/Yazan: Selçuk Es/Sayı: 187/Şubat 1965.

— Konya Folklor ve Etnoğrafyası: Konya Yemekleri: II/Yazan: Selçuk Es/Sayı: 188/Mart 1965.

— Konya Folklor ve Etnoğrafyası: Konya Yemekleri: III/Yazan: Selçuk Es/Sayı: 189/Nisan 1965.

— Gelenek ve Meslek Teşekkülleri: Eski Loncalar ve Konya Esnafı/Yazan: Celâeddin Kişmir/Sayı: 191/Haziran 1965.

— Halk Dansları: Konya Kaşık Oyunları/ Yazan: İhsan Hınçer/Sayı: 191/Haziran 1965.

— Konya Folklor ve Etnoğrafyası: Konya Yemekleri: IV/Yazan: Selçuk Es/Sayı: 193/ Ağustos 1965.

— Konya Folklor ve Etnoğrafyası: Konya Yemekleri: V/Yazan: Selçuk Es/Sayı: 194/Eylül 1965.

— Konya Halk Bilgisi: Karapınar Akçayazı Kına Gecesi Türküleri/Derleyen: Zeki Sarıhan/ Sayı: 195/Ekim 1965.

— Bize Gelen Kitaplar: Selçuk Es: «Konya Yemekleri», yazarın bir önsözü ile birlikte, 20X 14 cm. boyunda, 28 sayfa, 125 kuruş/Sayı: 195 /Ekim 1965.

— Bize Gelen Kitaplar: Selçuk Es: «Konya'da Yatan Peygamberler ve Evliyalan», 20X14 cm. boyunda, 32 sayfa, 125 kuruş.

— Konya Folkloru: Konya Türkü ve Tekerlemeleri/Yazan: Mahmut Sural/Sayı: 196/Kasım 1965.

— Konya Folkloru: Akçayazı Köyü Yemekleri/Yazan: Zeki Sarıhan/Sayı: 197/Aralık 1965.

**

● CİLT: 10,

● 199 - 216. SAYILAR :

— Araştırmalar: Konya Ağızından Örnekler/ Yazan: Celâeddin Kişmir/Sayı: 199/Şubat 1966.

GELENEKSEL YUNUS EMRE ŞENLİKLERİ

Yazan : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

KONFERANSLAR:

7 ve 8 Mayıs 1979 tarihlerinde, Eskişehir Belediye Meclisi Toplantı Salonunda, Yunus Emre'ye ilişkin 7 ayrı konferans verildi.

Bu konferanslarda, Ord. Prof. Dr. Sadi İrmak, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, Dr. Müjgân Cunbur, Hikmet Dizdaroğlu, İrfan Ünver Nasrattinoğlu ve Vecdi Yarman, Yunus'un hümanizmi, tasavvuf yönü ve diğer özelliklerini anlattılar. Dizdaroğlu'nun, Yunus'un şiirlerini eleştiren bilimsel çalışması ise, ilk kez yapılıyordu.

PANEL:

8 Mayıs 1979 Günü ayrıca, Edebiyat Öğretmenlerinin katıldıkları bir Panel düzenlendi. Hikmet Dizdaroğlu'nun yönettiği Panel'e katılan öğretmenlerle, işledikleri konular şöyleydi:

Behçet Karacaören: «Yunus'ta çağımızda Yansıyan Ve Yansıması Gereken Yönleri»

Hikmet Ziya Gürsoy: «Yunus'ta Söz»

Murat Özmen : «Yunus Kültürü ve Toplumumuz.»

S. İpek: «Yunus Tasavvufu, Yunus Çağının Koşulları.»

Alâeddin Nacak: «Yunus Şiirine Yaklaşım Denemeleri.»

Gülderen Tekin: «Yunus'un Yaşamına Bakış Biçimi.»

HALK OZANLARI VE ŞAİRLER ŞÖLENİ:

9 Mayıs 1979 Akşamı Asrı Sinema'da «Halk Ozanları ve Şairler Şöleni» düzenlendi.

İrfan Ünver Nasrattinoğlu'nun yönetimindeki şölene, Halk Ozanları, Sarıcakız, Aslı Bacı, Sefili, Kemalî Bülbül, Müslüm Sümbül ve Ahmet Kurt ile, Eskişehirli Şairler, Cevdet Savgar, Niyazi Ozan, Durşen Mert ve Zehra Pınarses katıldılar.

SERGİLER VE ÖTEKİ DÜZENLEMELER:

Şenlikler süresi içerisinde her akşam, çeşitli salonlarda müzik ve halk dansları gösterileri yapıldı. Ayrıca, Yunus Emre Yayınlarından oluşan bir sergi, ilkokul öğrencileri arasında düzenlenen Resim Yarışmasında finale kalan eserlerden oluşan bir başka sergi açıldı; kompozisyon ve şiir okuma yarışmaları yapılarak ödül dağıtımı için törenler düzenlendi.

Bu arada, Yunus Emre Heykelinin açılış töreni de yapıldı.

DERS VEREN TÜRK MASALLARI «FABL'LAR»

— 5 —

Derleyen : Hasan Lâtif SARIYÜCE

36

ACEMİ MİNARE YAPICILARI

Birkaç köylü şehire gittikçe minareler pek hoşlarına gidermiş. Bir gün:

— Ne duruyoruz, demişler, bir minare de biz yapalım köyümüze. Ve hemen kolları sıvayıp işe girişmişler. Çarçabuk minareyi yükseltmişler. Ama bu işin ustası olmadıklarından minare içine merdiven yapmayı akıl edememişler. Minare bitmiş, kendileri de tepede kalakalmışlar.

— Şimdi nasıl inelim buradan? diye düşünüp dururlarken akıllarına pek parlak bir fikir gelmiş.

— Birbirimizin ayaklarından tutunalım, aşağıya sarkarak inelim.

Birisî minarenin şerefesine tutunmuş, öbürü onun ayaklarına sarılmış. Daha öbürü de sarkanın ayaklarına... Derken şerefeye yapışmış olanın elleri kayacak gibi olmuş. Arkadaşlarına seslenmiş:

— Ellerim kayıyor. Sıkı tutunun. Ellerime tüküreceğim. Tükürmek için ellerini bırakınca hepsi birden paldır küldür yere serilmişler, sarkatlanmışlar.

Bu masal, düşüncesizliğin insanı ne gülünç durumlara düşüreceğini gösterir.

37

ÜÇ KARILI ADAM

Eski çağlarda, bir adamın üç karısı varmış. Bir gün büyük karısı ocağa yemek koymuş. Tuzunu da atarak dışarı çıkmış. Ortanca kadın gelmiş, yemeğin tuzu konmamıştır diye bir tutam tuk koyarak dışarı çıkmış. Derken küçük kadın gelmiş, o da yemeğe tuz konmamıştır diye bir avuç tuz daha atmış.

Bir evde işe karışan çoksa işler böyle kararmakarışk olur.

38

CÜRCÜLEŞKALAR

Bir adamın oldukça kaçık bir karısı varmış. Bu kadın evini sıvamak için toprak kazarken bir çömlek dolusu altın bulmuş. Bakmış bakmış, altınları bir şeye benzetememiş.

Bunlar benim bilmediğim «Cürücüleşkalar» olsa gerek, demiş. Oradan bir kınacı geçiyormuş. Altınları görünce kadınla pazarlığa giriş-

miş. Bütün kınayı kadına vererek altınları alıp savuşmuş.

Kadın kınanın hepsini hamur teknesine koymuş, karmış, bütün vücudunu kınalamak için teknenin içine girip yatmış. Kocası eve geldiğinde karısını bu halde görünce, sorup anlamış:

— Bir insanın kaçık bir karısı olmaksızın olmaması daha hayırlıdır, demiş.

Bu masal deliler için söylenmiş.

39

KURBAĞA İLE LEYLEK

Bir gün leylek dere kıyısında avlanırken bir kurbağa yakalamış. Kurbağa canını kurtarmak için yalvarmaya başlamış:

— Beni öldürüp yiyeceksin ya, doğrusu çok günâh işleyeceksin. Körpe yavrularım var. Hiç olmazsa bir dakika izin ver, gidip onlara haber vereyim. Yolumu beklemesinler. Başlarının çaresine baksınlar.

Leylek bu sözlere kanmış. Ona yavrularına haber vermesi için izin vermiş.

— Ama, demiş, ismini söyle de öyle git. Eğer gecikecek olursan seni çağırmam kolay olsun.

Kurbağa :

— Bana İslandı derler, demiş, bataklığa girerek kaybolmuş. Leylek beklemiş, beklemiş. Bakmış ki kurbağanın geleceği yok. Bataklık kıyısına gelerek:

— İslandı, hey İslandı! Nerede kaldın? Haydi gelsene! diye seslenmiş.

Kurbağa suyun içinden başını çıkartmış:

— Uslandı!.. Uslandı!.. karşılığını vermiş, derine dalıp kaybolmuş.

Fırsatı kaçırdın mı onu bir daha ele geçirmek güçleşir. Bu masal onu gösteriyor.

40

TOPAL EŞEK İLE ARKADAŞLARI

Bir topal eşek varmış. Sahibi kendisine yiyecek vermediği için o da gider kırlarda yayılarak karnını doyurmuş. Bir gün gene kırlara giderken evdeki zağar, ördek, bir de horoz topal eşekle kıra gitmek isteğini göstermişler.

— Ne olur, demişler, biz de gelelim seninle. Sana bir zararımız dokunmaz. Sen yayılırken biz de biraz oynar vakit geçiririz. Eşek işin enini sonunu pek düşünmeden razı olmuş. Bir-

— İncelemeler: Konya'da Güreşçiler Tekkesi/Yazan: İbrahim Hakkı Konyalı/Sayı: 199/Şubat 1966.

— Konya Folkloru: Karapınar Akçayazı Köyü Düğün Gelenekleri/Yazan: Zeki Sarıhan/Sayı: 204/Temmuz 1966.

— Bölge Özelliklerine Göre: Konya Divleği/Yazan: Celâlettin Kişmir/Sayı: 205/Ağustos 1966.

— Derlemeler: Bir Vak'aya veya Fıkra Dayanan Bazı Halk Tâbirleri: IX/(Konya ile ilgili bölümü: «Bastığı Yerde Ot Bitmez» başlıklı deyimdir.)/Yazan: M. Şakir Ülkütaşır/Sayı: 209/Aralık 1966.

— Araştırmalar: Dede Korkut Üzerine Bazı Notlar/Yazan: Cahit Öztelli - Millî Folklor Enstitüsü Müdürü/Sayı: 213/Nisan 1967.

— Halk Hekimliği: Konya ve Dolaylarında Halk İlaçları/Yazan: Seyit Küçükbezirci/Sayı: 213/Nisan 1967.

— Gelenekler: Türklere ve Anadolu'da kram/Yazan: Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver/(Konya'da yapılan misafire ikram konusu işlenekte, bu yazıda.)/Sayı: 214/Mayıs 1967.

— Dede Korkut Masalları: Bey Böğrek'in Konya Varyantı/Derleyen: Bilgin Öğütverici/Sayı: 215/Haziran 1967.

NOT: Gelecek sayımızda bu bibliyografyanın 3. ve son bölümünü vereceğiz; bu bölüm 11. Ciltten 18. Cilde kadar olan sayıları kapsayacak.

likte kıra gitmişler. Burası zağar, horoz, bir de ördeğin pek hoşuna gitmiş. Başlamışlar şamataya. Zağar «Hav hav» demiş. Ördek «Vak vak» yapmış. Horoz ise uzun uzun kukuriko diye ötmeye başlamış. Oradan geçen bir kurt gü-rültüyü duyunca gelmiş, horoz, ördek, zağar kaçarak kurtulmuşlar. Olan topal eşeğe olmuş. Kurt onu yakalayıp yemiş.

Bu masal, bir işe gereksiz kişiler karışırsa iyi olmayacağını gösteriyor.

41

TERZİ TAVUK İLE TILKI

Bir tavuk terzilik öğrenmiş. Makas, iğne, iplik satın almış. Arkadaşları eğlenmişler. Gerek-siz bulmuşlar bu işi. O da «Bir gün gelir gere-kebilir» karşılığını vermiş.

Gel zaman git zaman tavukları bir tilki ya-kalamış. Çuvalına koyarak evine götürmüş. Çu-valın ağzı bağlı olduğu için içinden çıkamıyor-larmış. Gece olunca terzi tavuk makası ile çu-valı kesmiş. İçine taş doldurup tekrar dikmiş. Arkadaşlarıyla oradan sıvışmışlar. Sabah olunca tilki tavuk sanarak taşları tencereye boca edi-vermiş. Sular taşmış, tilki de haşlanmış.

«Sanat altın bileziktir» diye boşuna söyle-nemişler. Öğren de unut. Bir zaman gelir, ya-rarı dokunur sana.

42

KELOĞLANIN İNEĞİ

Fakir Keloğlan'cığın besili bir ineği varmış. Köyden bazı yaramaz kişiler ineğe göz dikmiş-er. «Bu inek kısır. Kısır ineği boş yere ne bes-eyip duruyorsun. Kes şunu. Derisi daha çok para yapar.» diye ağzından girip burnundan çık-mışlar. Keloğlan'ı kandırmışlar. Keloğlan ineği cesmiş, etiyle de onlara bir ziyafet çekmiş. Ye-neğin sonunda ağzını silen savuşup gitmiş. Hiç kimse birkaç kuruş çıkarıp da Keloğlan'a :

— Al şunu, kendine yeni bir inek alırken yardım olur, dememiş.

Keloğlan ineğin derisini kuruması için dam istüne sermiş. Deri yaz güneşi altında unutu-up kaldığı için takır takır kurumuş.

Birgün pazara giderken deriyi hatırlamış. Füklemiş sırtına, götürüp satmak istemiş. Yol bir dağın tepesinden geçiyormuş, sırtındaki deriyi düşürünce deri tangır mıngır yuvarlanarak derenin dibini boylamış. Meğer o kuytu derenin libinde haydutlar çaldıkları altınları bölüşüyor-larmış. Derinin davul gibi çıkarttığı gümbürtü-eri işitince «Eyvah, basıldı!» diyerek tabana kuvvet kaçmışlar. Altınlar da ortada kalmış.

Keloğlan dereye inince altınları görmüş. Hey-besine doldurup köyüne dönmüş.

Keloğlan köye dönünce komşuları da başına toplamışlar:

— Keloğlan, demişler, deriyi kaçta sattın?

Keloğlan içinden «Onlar bana oyun oynadı-lar, ben de onlara bir oyun edeyim» diyerek heybesini açmış, içindeki altınları göstererek:

— İşte şu altınların karşılığında sattım.

— Yok canım, demişler, olacak iş mi?

— İster inanın, ister inanmayın! Hintten mi Yemenden mi, bilmem nereden tüccarlar gelmiş. Deri bir pahalıymış, bir pahalıymış ki, sormayın.

Köylüler birbirlerine çaktırmadan Keloğlan'ın yanından sıvışıp evlerine gitmişler. Başla-mışlar ineklerini kesmeye. Yaşlı, genç hiç bir inek bırakmamışlar. Derilerini sırtlayıp götürmüş-ler pazara. Orada yüzlerine bakan bile bulunma-mış.

Onlar için bu, iyi bir ders olmuş. Bir daha kimseye oyun etmeye kalkışmamışlar.

43

«OĞLUM SEN ADAM OLAMAZSIN»

Bir köylünün bir oğlu varmış. Büyüklere, küçüklere saygı, sevgi nedir bilmezmiş. Babası onun bu durumuna çok üzülürmüş. Sık sık öğüt-ler verirmiş. Ama dinleyen kim. Bir kulağından girer, öbür kulağından çıkarmış. Üzülmediği za-man:

— Oğlum sen adam olamazsın, dermiş.

Köylük yerde büsbütün yolsuz yetişeceğini düşünen baba tutmuş, oğlunu İstanbul'a okut-maya göndermiş. Gidiş o gidiş. Bir daha ondan hiç bir haber alamamış. Ancak yıllar sonra bir zaptiye gelmiş. «Seni istiyorlar» diye adamı apar topar ta İstanbul'a götürmüş. Yaşlı, yorgun adamcağızı dinlenmeye bile bırakmadan bir vezirin karşısına çıkartmışlar. Bir de baksın ki, ne baksın. Vezir oğlu değil mi? Daha babasının konuşmasını beklemeden:

— Baba, demiş, sen bana adam olamazsın der dururdun. Bak vezir oldum. Nasıl adam ol-muş muyum?

— Olamamışsın yavrum, vezir olmuşsun ya gene de adam olamamışsın. Eğer adam olsaydın beni ayağına çağırılmazdın. Kendin gelirdin.

Bu masal, iyi bir insan olabilmek için yük-sek makamlara çıkmanın yeterli olamayacağını gösterir.

44

TIRMIK

Bir köylü oğlunu şehire okutmaya gönder-

miş. Çocuk birkaç yıl okuduktan sonra köye dönünce, sanki bu köyde hiç yaşamamış gibi davranmaya başlamış. Yapmacık, özentili bir dille de konuşmuş. Bir gün harman yerinde tırmığı göstererek:

— Baba, demiş, bu tuhaf araç da ne?

Babası ona bir ders vermek gerektiğini an-lamış:

— Oğlum, demiş, şu dişlerine basıver, o zaman ne olduğunu hatırlarsın.

Oğlan tırmığın dişlerine basınca, sapı şak diye alına çarpıvermiş. O zaman.

— Vay gavurun tırmığı, diye çığılığı basmış. Babası:

— Bak oğlum, nasıl da hatırlayıverdin, di-ye taşı gediğine koymuş.

Ne denli yüksek öğrenim yaparsak yapı-lım, yakınlarımızı, çevremizi unutup onları hor görmemeliyiz. Bu öykücük onu anlatıyor.

45

KÖYLÜNÜN KURDUĞU DÜŞ

Bir köylü sofrada karısıyla konuş-u-yormuş:

— Bu ay yirmi yumurta alayım, topal tavu-ğu gurka yatıralım. Yirmi civcivimiz, olur. Civ-civler büyüyünce yirmi tavuk sahibi oluruz. Ta-vuklar yumurtladıkça satar bir at alırım. Atımızın da bir tayı olur... diye düşlerini anlatırken oğlu atılmış:

— Baba ben de taya binebilirim, değil mi? diye sözünü kesmiş. Köylü hemen oğlunun en-sesine şepağı indirmiş:

— Çabuk in zavallı tayın sırtından köftehor, demiş, sonra belini kıracaksın.

Bu masal ham hayal kuranlar için söylen-miş.

46

ARAP İLE TÜRK

Bir Arap ile bir Türk birlikte yolculuğa çık-mışlar. Yorulunca; Arap şöyle bir teklifte bulun-muş:

— Bir türkü söyle, türkü bitinceye kadar seni sırtımda taşıyayım. Sonra ben bir türkü söyleyeyim, sen de beni taşı.

Türk olur demiş. Arabın sırtına binerek tür-küsünü söylemiş. Otuz kırk adım gidince türkü sona ermiş. Arabın da sırtından inmiş.

Bu kez Arap binmiş Türkün sırtına, bir «Yalelli» tutturmuş ki saatler sürmüş, bitmemiş. Türk onu uzaklara kadar sırtında taşımak zo-runda kalmış.

Bir işe girişirken iyi düşünmek gerektiğini anlatıyor bu masal.

47

TUZ

Bir padişah çocuklarını başına toplayarak onların bilgilerini yoklamak istemiş. Sormuş:

— Yeryüzünde en kıymetli şey nedir?

Oğulları türlü türlü karşılıklar vermişler. Kı-zı ise:

— En kıymetli şey tuzdur babacığım, de-miş. Padişah onu azarlamış. Sarayın kadınlar böl-ümüne göndermiş.

Akşama değerli kişilere bir ziyafet verile-cekmiş. Kız gizlice aşçı başını bularak «Bugün-kü yemeklere hiç tuz koymayacaksınız» demiş.

Yemekler tuzsuz pişmiş, Ziyafette yemek-lere bir kaşık sokaş bir daha sokmamış. Padi-şah bunun nedenini öğrenince kızım doğru söy-lemiş diyerek ondan özür dilemiş.

Önemsiz görünen bir madde bazan öyle iş-lere yarar ki onsuz edilemez. Her şeyin değeri başka başkadır.

48

KÖYLÜNÜN DARACIK EVİ

Yaşlı bir köylünün çok büyük bir göz evi varmış. Kendisi gibi yaşlı karısı ile buraya zar zor sığıştırmış. Bir gün başka bir köyde bulu-nan kızı dört çocuğunu ardına takarak babasının evine konuk gelmiş. Evin içinde adım atacak yer kalmamış. Yaşlı adam söylene söylene:

— Bari imama gideyim de bir akıl danışa-yım. Ne olacak bu bizim halimiz? demiş, İmam akıllı bir kişi olmalı ki yaşlı köylüye şunu söy-lemiş:

— Senin bir de ineğin vardı değil mi? O ineği de odanın içine al.

Köylü ineği odanın içine almış, ama sabahı zor etmiş. Koşmuş imamın yanına:

— Aman imam efendi, sabaha kadar neler çektiğimi anlatamam. Şimdi ben ne yapayım?

— Senin iki de keçin olacaktı, onları da odaya al!

Köylü keçileri de eve almış. Keçiler saba-ha kadar adamcağızın sakalını kemirmişler. Sa-bah olunca gene soluğu imamın yanında almış:

— Sabaha kadar öldüm öldüm dirildim. Evin içinde adım atacak yer kalmadığı gibi, ke-çiler de sakalımı yediler.

— Güzel, senin beş tane de tavuğun ola-caktı. Bu akşam da onları içeri al!

Tavukları da içeri almış adam. Gece hiç uy-

ku uyuyamamış. Sabah imamın yanına varınca, imam onun şikâyetini dinlemeden:

— Eh, demiş, yetişir artık. Şimdi git, bütün hayvanları dışarı çıkart.

Ertesi gün adam şikâyete gelmemiş. İmam onun yanına gitmiş. Adam:

— Aman, demiş, ne kadar da geniş evin varmış da haberim yokmuş. Şu hayvanları içeri aldirtmasaydın farkında bile olmayacaktım.

Sıkıntı çekmeyen benliğin değerini bilmez. Bu masal onun için söylenmiş.

49

TILKİNİN BEKÇİLİĞİ

Köy ortasındaki alanda oturup birbirleriyle şakalaşmakta olan köylüler, oradan bir tilki geçtiğini görünce yanlarına çağırılmışlar. Bir işi gücü olup olmadığını sormuşlar. O da «Yok, demiş, şimdilik boşa geziyorum. Eğer uygun bir iş bulsam çalışmak istiyorum.»

Köylüler:

— Gel, seni kümese bekçi yapalım, de-

mişler. Tilkinin memnurluktan ağız kulaklarına varmış.

İşimize gelen konular karşısında sevinçten dört köşe oluruz. Bu masalcık bunu gösteriyor.

50

DAVAR HIRSIZLARI

İki davar hırsız akşam üstü bir köye hırsızlığa gitmişler. Bakmışlar ki köyde düğün var. Herkes ayakta. Köyün içi insan kaynıyor. Birisi demiş ki:

— Ben köyün ortasına sokulayım. Sen kıyıda bekle. Ben uygun bir işaret vererek işe başlamanı bildiririm.

Köyün içine dalan hırsız köy ortasında halay çeken gençlerin yanına gelmiş. Geçmiş halayın başına. Eğilip bükülerek, hey heyler çekerek bir halay döktürmeye başlamış ki, bütün köylü başına dizilmiş. İşin kıvama geldiğini gören hırsız arkadaşa işaret vermek gerektiğini anlamış. Başlamış yüksek sestten bir türküyü: «Kıldan tutma bağırır - Yünlüden Haso, yünlüden!»

Köylü türküyü dinleyip dururken öbür hırsız birçok koyunu önüne katarak aşırıp gitmiş.

51

GELİN İLE KAYNANA

Yeni gelin evde hiç bir iş tutmazmış. Odasına çekilip oturmuş. Yaşlı kaynanası buna çok üzülürmüş. Bir gün kaynana ile kaynata aralarında konuşmuşlar:

— Aramızda bir danışıklı döğüş yapalım, demişler. O zaman belki gelinimizin akli başına gelir.

Gelinlerinin yanlarında bulunduğu sırada kaynana, kocasına:

— Herif herif, demiş. Bu yaşlı halimle ev süpürmekten, bulaşık yıkamaktan, yemek yapmaktan bıktım usandım. Bugün de sen yap. Vallahi işe elimi bile sürmem.

— Ne demek ben yapayım? Bir erkeğin ev işi görmesi nerde görülmüş. Bu işleri şimdiye değin hep sen yapmaz mıydın?

— Yapardım yapardım ama, artık halim kalmadı. Gücüm kuvvetim kesildi. Sen de hiç acıma yok mu?

Kaynana ile kaynata böyle atışıp dururken gelin ortaya girmiş:

— Anam, babam, demiş, niçin boş yere birbirinizin kalbini kırıyorsunuz. İş sıraya korusunuz. Bir gün biriniz yaparsınız, bir gün biriniz...

Anlayışı kit insana davul çalsan anlatamazsın. Bu masal bunu gösteriyor. (Devam edecek)

(Yeni Ajans: — 68)

(Basın: 60109 — 69)

LOKMAN MÜSTAHZARI HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE

- Ekza - 9 Ekzema merhemi
- Algo - Tablet Ağrı hapi
- Lokman - Tablet Ağrı hapi
- Algotirin Analjezik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletik
- Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz damlası
- Meproil Tablet Sınır hapi
- Sollargen Granüle Ekzema - kaşınıtı
- Sel de Gastrin Granüle Mide tozu.
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tablet
- Metogastirin Mide tozu
- Derlvit Yara ve yanık merhemi.
- Lokman Çayı Aflyet çayı tozu
- Dover Tablet Öksürük ve dromşite
- Metekodin Öksürük hapi
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemi
- Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
- Algo - Wax Nezal Nezle merhemi
- Ma-ka-ta Basur merhemi
- Cuti - Cura Cilt losyonu
- Pedi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç İlacı
- Lokman Kaşe ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. alüm. kutu) Deriseptol Yara ve göbek
- Dr. Krom Diş patı

(Folklor: 62)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor: 67)

HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C. ZIRAAT BANKASI

(Basın: 20143/60092 — 71)

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

Kuruluşu 1946

Her türlü
bankacılık
hizmetleri için,
yurt sathına dağılmış
bütün şubeleriyle,
daima emrinizdedir.

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor: 72)

(Folklor: 73)

TELEFON NUMERLERİ VE HİZMETLERİ

WMOXHKBAUSE

ADTFUNHG

MZKBYE

NBIDO

AIÖB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ?**

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

(Folklor: 74)

(Radar Reklâm: 75)

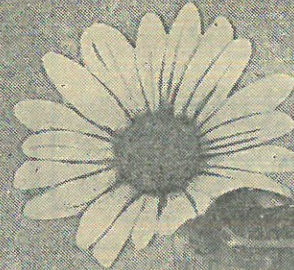
ağzınızda eşsiz
grin®
duygusu

eşsiz grin duygusu
yaşanır ağızda
her gülüşünüzde belli olur
pürü pürü sağlıklı dişler

grin

şeffaf yeşil hoş kokulu
diş macunu

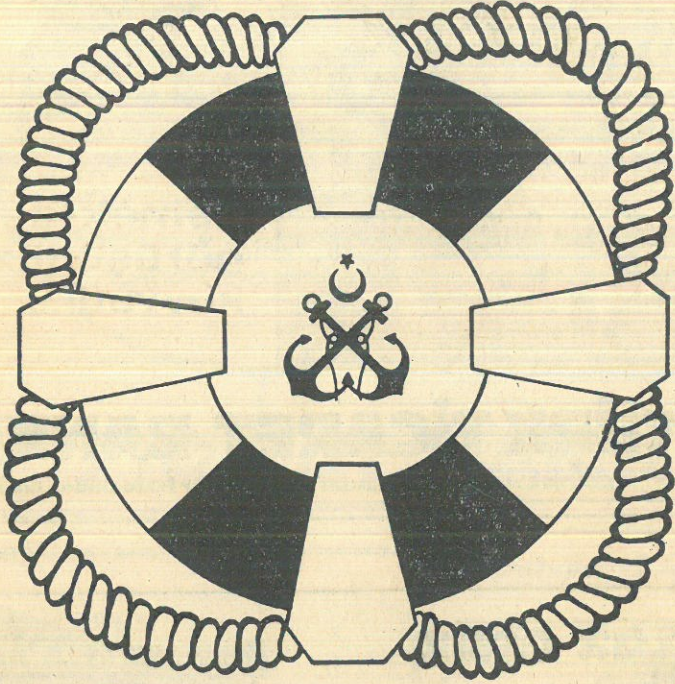

158

158

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O.

BANKACILIKTA
VE
SEYAHATTE

SÜRAT
EMNİYET
KONFOR
TECRÜBE
GÜVEN

(Basın: 60017 — 76)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1979

İÇİNDEKİLER:

- Genç Osman Destanı Üzerine Bir Açıklama . . . . . Hikmet DİZDAROĞLU
Yedi Kardeşler ve Ülkerler . . . . . Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Karacaoğlan Seçkisi Üzerine Bir Öneri . A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU
Folklorcularımız: Vehbi Cem Aşkın (1909 - 1979) . . Ferit Ragıp TUNCOR
Diyarbakır Folklorunda Güvercin —2— . . . . . Şevket BEYSANOĞLU
Valdöken'de Yerel Sözler ve Anımları . . . . . Rıza YETİŞEN
Tahtacı Köyünde Ölüm . . . . . Fazıl Hüsnü DAĞLARCA
Zülûf Koymak ve Saç Kesmek . . . . . Ahmet PETEKÇİ
Çello'nun Türküsü . . . . . Kâzım YEDEKÇİOĞLU
Kısağın Altında Buzağı Aramak . . . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI
Konya Folkloru Yazıları Bibliyografyası —3— . . . . . Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
Bir Ermenek Yemeği: Batırık (Batırma) . . . . . Ali İLİSULU
Ders Veren Türk Masalları «FABL'LAIR» —6— . . . . . Hasan Lâtif SARIYÜCE
18. ci Cilde Ait İçindekiler (Yazar adlarına göre) . . . . . T.F.A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 360

LİRA

18. CİLT SONU SAYISI

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

İmişken
ttip) ta-
mış. Bir
ünürken
lu dos-
Lİ